

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalinete õpetamine põhikoolis õppekava

Lauri Kasak

EESTI LASTEKIRJANDUSE UUDISTEOSTE KÄSITLEMINE II KOOLIASTMES
VÕRUMAA EMAKEELEÕPETAJATE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Age Salo

Läbiv pealkiri: uudisteoste käsitlemine II kooliastmes

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Age Salo (MA)

..... (allkiri ja kuupäev)

Kaitsemiskomisjoni esimees: Hasso Kukemelk (PhD)

..... (allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resüme

Pealkiri: Eesti lastekirjanduse uudisteoste käsitlemine II kooliastmes Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate näitel.

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad uudiskirjandust õpilaste lugemisvarasse II kooliastmes ning missuguseid tänapäeva eesti lastekirjanduse teoseid eelistavad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad käsitleda II kooliastmes. Töös esitati kolm uurimisküsimust:

1. Millised on Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate kogemused seoses viimasel viiel aastal ilmunud uudisteostega?
2. Millest lähtuvalt valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad II kooliastme lugemisvarasse eesti tänapäevast lastekirjandust?
3. Keda eesti autoritest ja miks eelistavad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad oma tundides käsitleda?

Töö käigus viidi läbi empiiriline uurimus Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate seas (N=5), milleks kasutati küsimustikku. Uurimuse tulemustest selgus, et mõned Võrumaa õpetajad on kursis tänapäeva eesti lastekirjandusega. Õpetajad tunnistasid, et neil võiks jääda rohkem vaba aega tutvumiseks uuema lastekirjandusega. Uudisteoste kohta saadakse informatsiooni raamatukogust, meediast ja raamatupoodide kodulehtedelt.

Läbivad märksõnad: uudiskirjandus, teoste valiku kriteeriumid, lastekirjandus, alusväärtused, II kooliaste, teemavaldkonnad.

Abstract

Title: Addressing to new works of Estonian children's literature in the example of basic school's stage II (grades 4-6) literature and class teachers of Võrumaa.

The aim of this study was to find how the literature and class teachers of Võrumaa choose new works of Estonian children's literature for their students. And also figure out which books were preferred by literature and class teachers of Võrumaa.

There were three research questions in this paper:

1. What kind of experiences the teachers of Võrumaa have related to the new works of Estonian children's literature which were published during the last five years?
2. How the new works of Estonian children's literature were chosen by the teachers of Võrumaa?
3. Which writers are preferred and why by the literature and class teachers of Võrumaa?

An empirical research was conducted among the literature and class teacher of Võrumaa (N=5). The author of this study used questionnaire to get answers to research questions. The results of this research indicate that the teachers of Võrumaa have a little experiences related to the new works of Estonian children's literature. Teachers claimed that they wish they have more free time to read new works of Estonian children's literature. New books were often recommended by the members of library. The information about the newest books were picked up from the media. Some teachers said that they regularly visit bookshop homepages.

Keywords: new works of Estonian children's literature, criterions of choosing books, children's literature, stage II, themes.

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline taust	8
1.1 Lastekirjanduse mõistest ja funktsioonist	8
1.2 Kirjanduse õpetamise põhimõtted II kooliastmes	10
1.3 Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	13
2. Metoodika.....	14
2.1 Valim	14
2.2 Mõõtevahend	15
2.3 Protseduur	17
2.4 Andmete analüüs	18
2.5 Töö usaldusväärsus	19
3. Tulemused	20
3.1 Õpetajate kursis olek uudikirjandusega	20
<i>Õpetajate motiveeritus</i>	
<i>Ajapuuduse probleem</i>	
<i>Õppekavaga seotud probleemid</i>	
3.2 Teoste valiku kriteeriumid	23
<i>Kasvatusliku mõju olulisus</i>	
<i>Teoste aktuaalsus</i>	
<i>Õpetajate enda nõuded</i>	
<i>Õpilaste ja klassi arvestamine</i>	
<i>Üldised nõuded teostele</i>	
3.3 Autorid ja teoste käsitlemise põhjused II kooliastmes	29

Klassikute käsitlemine

Uuemad autorid

Uudisteoste aktuaalsus

Õpilaste huvi lugeda uudisteoseid

Arutelu.....	32
Kokkuvõte	35
Summary	36
Tänu sõnad	37
Autorsuse kinnitus.....	37
Kasutatud kirjandus.....	38
Lisa 1. Poolstruktureeritud intervjuu küsimustik	
Lisa 2. Katkend prooviintervjuust	
Lisa 3. Väljavõte uurijapäevikust	
Lisa 4. Küsimustiku koostamise eeltöö. Eesti autorite uudisteosed	
Lisa 5. Käsitlemist leidnud teoste temavaldkonnad	
Lisa 6. Käsitlemist leidnud katkendid	

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö „Eesti lastekirjanduse uudisteoste käsitlemine II kooliastmes Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate näitel“ lähtub vajadusest analüüsida eesti autorite uudisteoseid, et aidata seeläbi valida II kooliastme lugemisvarasse uuemat lastekirjandust. Kuna varasemalt polnud valminud ühtki lõputööd, mis keskenduks mingil kindlal ajavahemikul ilmunud uudisteoste käsitlemisele II kooliastmes, otsustati seda teemat Võrumaa õpetajate näitel uurida. Põhikooli riiklik õppekava (2011) näeb ette, et II kooliastme õpilane on lugenud igal õppeaastal vähemalt nelja eakohast ja eri žanri kuuluvat kirjandusteost, mis peaksid kujundama nii õpilaste kõlbelisi tõekspidamisi kui ka arendama lugemisoskust. Seega peaks põhikool andma õpilasele lisaks lugemisoskusele ka lugemisharjumuse (Mägi, 2005). Töö autor käsitleb just II kooliastet, sest hakkab tulevikus ise ka selles kooliastmes tunde andma ja soovib end kurssi viia nende uudisteostega, mida võiks valida II kooliastme lugemisvarasse.

Emakeele õpetamise üheks peamiseks eesmärgiks on lisaks õpilaste lugema ja kirjutama õpetamisele ka äratada neis huvi kirjandusteoste vastu (Tuulik, 1995). Õpetajad peavad sageli silmitsi seisma probleemiga, et õpilased ei loe meelsasti lastekirjandust. Õpilaste lugemishuvi arendamisel on oluline roll just õpetajatel kui lugemisvara soovitajatel (Roos, 1931; Soosaar, 2005). Seetõttu on tähtis, et õpetajad oleksid kursis uuema lastekirjandusega ja oskaksid valida lugemisvarasse erinevaid uudisteoseid, mis võiksid äratada õpilastes huvi ilukirjanduse vastu. Üks võimalus huvi äratamiseks on kasutada õppetöös eesti autorite uudisteoseid, milles on enam õpilasi kõnetavaid teemasid ning tegevus ja olustik teostes arusaadavam kui kümnendeid tagasi ilmunud teostes.

Autor valis käsitlemiseks nii uuel aastatuhandel kirjandusse tulnud autorite uudisteoseid kui ka teiste teiste mainekate eesti lastekirjanike teoseid, mis oma süžee ja alusväärtuste poolest sobiksid II kooliastme lugemisvarasse. Väärtuskasvatusele orienteeritud kirjandusõpetus taotleb, et teosed, mis kuuluvad põhikooli lugemisvarasse, tooksid kaasa sotsiaalpedagoogilise lähenemise, st teosed peaksid võimaldama õpilasel toetuda isiklikule kogemusele ja elulistele näidetele (Org, 2010). Õpetaja ülesandeks on olla õpilastele eeskujuks ning suunajaks nende identiteedi otsimisel ja aidata kaasa käitumisharjumuste väljaarenemisel (PRÕK, 2011). Väärtuskasvatuse abil on võimalik arendada õpilastes hoolivust, lugupidamist ja austust nii enda kui ka teiste vastu, kasvatada empaatiat ja moraaltunnet (Cooper, Burman, Ling, Razdevsek-Pucho, & Stephenson, 1998). Kõikides valitud teostes kajastusid need väärtused enam-vähem täielikult.

Bakalaureusetöös käsitlemist leidvad katkendid pärinevad viimasel viiel aastal (2010–2015) ilmunud eesti autorite uudisteostest. Töö autor leidis, et huvitav oleks teada saada, kuivõrd on Võrumaa õpetajad kursis viimasel viiel aastal ilmunud uuema ilukirjandusega. Sellisele ajavahemikule keskenduti just seetõttu, et pole teada, kui palju jääb õpetajatel aega, et tutvuda tänapäevase lastekirjandusega. Seega leiti, et oluline oleks Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajatele tutvustada eesti lastekirjanduse uudisteoseid, mida nad saaksid oma tundides käsitleda. Kuna viimastel aastatel on ilmunud väga palju häid raamatuid, mis sobivad käsitlemiseks II kooliastme lugemisvaras, valis töö autor välja sellised teosed, millest on olnud juttu kas siis meedias, ajalehtedes või mille põhjal on isegi tehtud film. Kõik katkendid peegeldavad II kooliastme õpilast ning kajastavad neid probleeme, millega selles vanuses laps võib silmitsi seista (vanemate lahkuminek, koolikiusamine, vaesus jpt).

Töö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad uudisteoseid II kooliastme lugemisvarasse ning missuguseid autoreid Võrumaa emakeeleõpetajad eelistavad oma tundides käsitleda. Eesmärgi saavutamiseks esitas töö autor kolm uurimisküsimust, millele saadi vastused analüüsides läbiviidud intervjuusid. Valimisse kaasatud õpetajad pidid katkendite analüüsimisel silmas pidama nii põhikooli eesti keele ja kirjanduse ainekavas olevaid teemavaldkondi kui ka neid alusväärtusi, mida kätkeb endas põhikooli riiklik õppekava.

1. Teoreetiline taust

1.1 Lastekirjanduse mõistest ja funktsioonist

Lastekirjanduse mõistele on keeruline anda ühtset definitsiooni, kuna erinevaid määratlusi on palju ja mõiste on olnud pidevas varieerumises (Hunt, 2004). Lastekirjanduse defineerimise teeb raskeks asjaolu, et viimane koosneb paljudest erinevatest tekstikorpustest ja seetõttu oleks otstarbekas kasutada sõna mitmuses – „lastekirjandused“ (Ewers, 2001). Samamoodi arvas Nikolajeva (1997), kes leiab, et lastele mõeldud teoste lugejaskond on aegade vältel muutunud: teosed, mis olid algselt mõeldud täiskasvanutele, on leidnud nüüd oma koha ka laste lugemisvaras. Seepärast on mõneti raske määratleda, millist teost lugeda lastekirjanduse alla. Lapsed võivad lugeda väga erinevat kirjandust, mis ei liigitu veel kohe lastekirjanduse alla (Krusten, 1995). Tähtis on selle kõige juures, et kirjanik arvestaks lugeja ealist ja psüühilist eripära (Krusten, 1995; Nikolajeva; 1997; Weinreich 2000).

„Lastekirjanduse sõnastiku“ (2006) järgi saab mõistet defineerida kahte moodi: (1) laiemas tähenduses kui spetsiaalselt lastele suunatud kirjandust; (2) kitsamas tähenduses kui kirjandust, mis on täiskasvanute poolt lastele adresseeritud. Võib öelda, et lastekirjandus on lapsele justkui üks raamatute maailma, kust saab alguse huvi raamatute ja lugemise vastu (Eesti Lastekirjanduse Keskuse koduleht). Laste- ja noortekirjanduseks saab pidada kõiki teoseid, mis on adresseeritud lugemiseks lastele ja noortele (Klingberg, 2008). Käesolevas bakalaureusetöös lähtutakse Klingbergi välja pakutud definitsioonist.

Tõeline lastekirjandus sündivat vaid siis, kui seda saab tõlgendada kui laste vabastajat, ning seetõttu on väga oluline, et kirjanikud julgeksid liikuda eemale didaktismist (Oberstein, 1994). Tänapäeva lastekirjandust saab iseloomustada mitmel erineval viisil. Üks võimalus on kasutada mõistet *ristkirjutis*; piiriülene kirjutus (*crosswriting*): teostes kajastuvad need probleemid, mis kõnetavad nii lapsi kui ka täiskasvanuid, st autor on suutnud mõelda laiemalt ja on põiminud teosesse aktuaalseid teemasid ning probleeme, millega võivad erinevas vanused inimesed kokku puutuda (Nikolajeva, 1997).

Lastekirjanduses on tähtsateks elementideks keel ja teoste sisu. Palm (2000) rõhutas lasteraamatutes kasutatava keele eakohasusele nii sõnavara kui ka lauseehituse tasandil. Lastele mõeldud teostes väljendatakse olulist tõe asjakohaste teemaelementide ja meeldejääva keelekasutusega (Lukens, 1995). Märkimisväärset kohal on ka lastekirjanduse teoste sisu, mis peaks pakkuma lapsele avastamisrõõmu, olema piisavalt seikluslik ning sisaldama põnevust ja tegevust (Norton, 2011).

Lastekirjandusel on tähtis roll lapse keelelise arengu seisukohalt: lugemise kaudu saavad lapsed teada uusi sõnu, õppida nende tähendusi, kuulda ja lugeda eri tüüpi lauseid, mis arendavad nende mõtlemisvõimet (Hallap & Padrik, 2008). Lastele suunatud teoste puhul on väga olulisteks elementideks nii metafoorid, piltlikud väljendid kui ka lasteraamatutes kasutatav kirjakeel, mis arendab oluliselt lapse suulist eneseväljendust (Hallap & Padrik, 2008).

Väga oluline roll lastekirjanduses on täiskasvanutel. Ewers (2009) väitis, et lastekirjandus on olemuselt kahepidine kommunikatsioon – kuigi peamiseks sihtrühmaks on eelkõige lapsed ja noored, kätkeb see endas ka täiskasvanuid. Seda väidet kinnitas ka Roos (1931), kes leidis, et nii kodul, koolil kui ka kirjanikel endil lasub vastutus, et lapsed ei loeks ilma suunamise ja valikuta. Täiskasvanutel kui kommunikatsiooniahela vahendajatel on voli otsustada, millised teosed lasteni jõuavad (Ewers, 2009). Lapsed saavad lasteraamatute vahendajaga suhelda tekstiväliste tegurite kaudu, seda nii sisututvustuste kui ka arvustuste abil, olgugi et sageli ei pööra nad sellele tähelepanu (Ewers, 2009). Roos (1931) leidis, et kirjandusel on noorte arengu seisukohalt väga oluline roll. Ta pidas kõige mõjuvamateks koolinoorte kasvatajateks ja õpetajateks just sõpru ning kirjandusteoseid.

Nikolajeva osutas faktile, et lastekirjanduse käsitlemist iseseisva kirjandusharuna saab pidada üpris hiljutiseks nähtuseks. Ta juhtis tähelepanu sellele, et viimased paarkümmend aastat on intensiivselt tegeldud lastekirjanduse kui iseseisva kirjandusvaldkonna uurimisega (Nikolajeva, 1997). Lasteraamatuid hakati välja andma kui täiskasvanute sõnumit ühiskonna noorematele liikmetele. Vanem põlvkond püüdis noorematele õpetada erinevaid elutõdesid, rääkides lastele lähemalt, kuidas elus edukalt hakkama saada ning selgitasid olulisemaid mõisteid (moraal, tervishoid jt) (Müürsepp, 2005). Seega leidis Nikolajeva (1996), et lastele mõeldud teoseid ei saa käsitleda kui kunstiväärtuslikke teoseid, sest esmalt täitsid nad hariduslikku eesmärki ning juhib tähelepanu ka sellele, et lastekirjandusel puudub seotus üldkirjandusega. Seetõttu on hakatud lastekirjandust hindama nii teisejärguliseks, kunstivõõraks, kitsatarbeliseks kui ka pedagoogiliseks nähtuseks (Krusten, 1995)

Lastekirjanduse üheks peamiseks funktsiooniks võib pidada lapse harimist: teoste lugemine aitab lapsel kui ebaküpsel inimesel paremini mõista maailmas toimuvat, seletada ümbritseva elu seaduspärasusi, samas pakub lihtsat võimalust vaba aja veetmiseks (Kukk, 2012).

Head lasteraamatud mõjutavad lapsi väga palju. Kogu oma headusega avardavad nad (lasteraamatud) laste silmaringi ja sisendavad lastesse mõtteid imelisest elust, olgugi et vahel on elu liiga keeruline. Mitte ükski teine ajaviide pole lapsele nii kättesaadav kui kirjandus, mis soodustab empaatia teket [---] (Landsberg, 1987).

Samas aitab lastekirjandus kasvatada lapses sallivust ning õpetab lapsele teistega läbisaamist (Huck 1997 jt). Lastekirjandus oma kujunemisloos peegeldanud peaaegu alati kasvatusideede ajalugu ja aidanud kaasa hea tausta loomisel kasvatusteaduslike distsipliinide omandamiseks (Müürsepp, 2003).

1.2 Kirjanduse õpetamise põhimõtted II kooliastmes

II kooliastmes pannakse alus iseseisva töö oskusele, st õpilane peab olema suuteline teksti läbi töötama (PRÕK,2011). On väga oluline, et põhikoolis käsitletaks tervikteoste lugemist, sest see aitab õpilastes kujundada lugemisharjumust ja avardab ka nende mõtlemisvõimet (Mägi, 2005). Tuulik (1995) soovib õpetajatel õpilaste lugemishuvi tõstmiseks leida raamatule koht igas emakeeletunnis, sest üksnes nii võib kindel olla, et õpilastes kasvab huvi lugemise vastu. Teoste valimisel tuleks pöörata tähelepanu õpetlikkusele: iga loetud teos peaks aitama õpilasel järjest paremini mõista nii ilukirjanduse olemust kui ka märgata kõne all oleva teose eri aspekte. Väga teretulnud on, kui õpetajad valivad lugemisvarasse teoseid, mida saaks omavahel võrrelda, sest niimoodi saab õpilastega diskuteerida eetiliste teemade üle (Mägi, 2005).

Müürsepp (1986) leiab, et kui õpilased loevad nii kooli lugemisvarasse kuuluvaid teoseid kui ka iseseisvalt juurde, tuleks siiski välja selgitada, mis valmistab lapsele lugemise juures raskusi ja mis teda paelub. Seega on oluline roll õpetajal kui õppeprotsessi suunajal. Väga tähtis on säilitada õpilastes õpimotivatsiooni, neid tunnustada, tunda ära nende huvid ja arendada nende võimeid (Reinson, 2010).

Kirjandusteoseid võiks lugeda juba seeõttu, et paljud teosed võimaldavad õpilastel end tegelastega samastada ja kajastavad neid probleeme, millega põhikooliealised võivad kokku puutuda. Samas kujundab lugemine õpilaste maailmavaadet, arendab loovust, aitab kujundada arusaamu ja palju muud, mida on vaja elus edukalt hakkama saamisel. Samamoodi arvas ka Parijõgi (1939), kes väitis, et kirjandusel on väga oluline roll lapse isiksuseks kujunemisel. Kirjandusteoste lugemine annab lapsele uusi teadmisi, elavdab fantaasiat, ergutab tegutsemistungi, arendab lapses nii kõlblust kui ka mõtlemisvõimet ning harib teda emotsionaalselt (Parijõgi, 1939).

Meeles tasuks pidada seda, et õpetajad valiksid selliseid teoseid, mis oleksid kättesaadavad kõigile. Ei tohiks ette tulla olukorda, kus õpilane ei pruugi raamatut saada, kuna raamatukogus on teoste arv piiratud (Mägi, 2005). Koolitunnis käsitlemist leidvad teosed peaksid võimaldama kujundada õpilaste kõlbelisi väärtushinnaguid (PRÕK, 2011). Seepärast on väga oluline, et käsitlemise alla tulevad teosed kõnetaksid noort inimest, paneksid ta kaasa mõtlema, pakuksid avastamisrõõmu, kajastaksid neid probleeme, millega põhikooliealised võivad kokku puutuda.

Väga tähtis on järgida, et II kooliastme lugemisvarasse satuksid teosed, mis sisaldavad neid alusväärtusi, mida taotleb põhikooli riiklik õppekava. „Alusväärtuste all tähtsustatakse üldinimlikke väärtusi (ausus, aukartus elu vastu, õiglus, hoolivus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, aga ka ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus) (PRÕK, 2011).

Väärtuskasvatuse eesmärgiks on aidata kaasa väärtuste kujunemisele, mida läheb indiviidil vaja elus edukalt ja õnnelikult hakkama saamiseks (Harro-Loit, 2011).

Väärtuskasvatust võib mõista kui ettekavatsetud tegevust, mille üheks eesmärgiks on panna õpilased väärtuste üle mõtlema, et aidata seeläbi kaasa nende omaks võtmisele. Kõik see on oluline õpilaste kõlbelise arengu toetamisel (Schihalejev 2011). Seega on äärmiselt tähtis, et õpetajad, kavandades õppetegevust, lähtuksid nii õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaines seatud eesmärkidest kui ka õpitulemustest ja õppesisust (PRÕK, 2011).

Koolil on märkimisväärne roll õpilaste väärtuste kujundamisel. Uuringust selgus, et Eesti koolinoorte väärtushinnangute kujunemisel on tähtis roll just perekonnal ja sõpradel, sellele järgnesid meedia ning kool (Jaan Tõnissoni Instituut, 2009). Olgugi et koolil lasub suur vastutus õpilaste väärtuskasvatuse kujundamisel – seda kinnitab ka riiklik õppekava –, on siiski oluline osa ka ümbritseval keskkonnal. Samuti inimestel, kellega noor suhtleb, meedial kui ka seadusandlusel (Saart, 2013). Õpetajad peaksid meeles pidama, et kuigi nad on olulised isikud väärtuskasvatuse kujundamisel, ei tohiks nad oma väärtusi õpilastele peale suruda (Sutrop, 2009).

Väärtuskasvatus koolis peaks õpilasi ette valmistama mitte ainult heade käitumistavade järgmisele, vaid panema ka noore inimese arutlema oma väärtuste ja valikute üle (Sutrop, 2009). Lapsed vajavad kirjanduse vahendamist seetõttu, et nende lugemisoskus ei ole veel sellisel tasemel, mis võimaldaks loetust iseseisvalt aru saada, olgugi et teos võib tunduda neile sisu poolest huvitav (Müürsepp, 2003). Seepärast peaksid õpetajad õpilastega loetud teoseid analüüsima, et neil avaneks võimalus mõelda selle üle, miks üks või teine

väärtus on elus oluline (Sutrop, 2009). Eriti tasuks seda nõuannet meeles pidada nende teoste puhul, mille süžee on raskesti hoomatav ja võib juhtuda, et oluline info võib õpilase jaoks kaotsi minna. Müürsepp (2010) leiab, et 10- ega ka 12-aastane ei ole piisavalt pädev, et lugeda teksti samamoodi nagu täiskasvanu, ja seetõttu võib tähenduselt keerulisema teksti puhul tekkida õpilastel raskusi selle mõistmisega.

Õpetajal tuleks võimalusel väärtuskasvatustlike situatsioone ära kasutada. Väga hea on, kui õpetaja pakuks õpilastele lisamaterjale, mida lugedes saaksid lapsed probleemidesse rohkem süveneda ja neid mõista. Samas annaks see ka võimaluse õpilastele teemaga kaasa rääkida. (Kraav, 2013). Õpetajatel on väga palju võimalusi selleks, kuidas aidata kaasa väärtuste mõistmisele. Loetud teoste põhjal saab diskuteerida, tehes rühmatöid, koostada esitlusi ning neid ette kanda, samas võib õpilastelt küsida ka lihtsalt täpsustavaid küsimusi ja anda sõna klassis nendele, kes tahaksid mingi väärtuse kohta elulist näidet tuua (Kraav, 2013).

Samas on väga tähtis, et õpetaja arvestaks õpilaste eripäradega, st igas klassis on õpilasi, kes on teistest julgemad ja kes tahavadki sõna saada, kuid ka tagasihoidlikumatele õpilastele peaks õpetaja leidma sobiva viisi, kuidas nad saaksid oma arvamust avaldada. Tuulik (2001) järgi peaks õppetöö olema suunatud eelkõige õpilase arengule, mitte ainult aine edastamisele ega teadmiste kontrollile. Sellest lähtuvalt peaks õpetaja esmaseks kohustuseks olema see, et ta annaks õpilasele võimaluse koguda enda kui isiksuse kohta informatsiooni. Õpetajad, valides uudisteoseid õpilaste lugemisvarasse, võiksid silmas pidada, et teosed, mida tahetakse kirjandustunnis käsitleda, peaksid võimaldama õpilastega kõnelda väärtustest ja kajastama neid probleeme, millega põhikooliealine võib kokku puutuda.

1.3 Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad uudiskirjandust õpilaste lugemisvarasse II kooliastmes ning missuguseid tänapäeva eesti lastekirjanduse teoseid eelistavad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad käsitleda II kooliastmes.

Õpetajatel kui lugemisvara soovitajatel on väga oluline roll õpilaste lugemishuvi arendamisel (Roos, 1931). Kuna polnud teada, kui palju jääb Võrumaa õpetajatel aega, et tutvuda tänapäeva eesti lastekirjandusega, pidas töö autor huvitavaks selle välja selgitada. Kõik teosed, mida käesolevas bakalaureusetöös käsitleti, sisaldasid neid alusväärtusi ja teemavaldkondi, mida taotleb põhikooli riiklik õppekava. Müürsepp (1986) järgi on oluline välja selgitada, mis õpilast raamatus köidab ning mis valmistab talle lugemisel raskusi. Käesolevas bakalaureusetöös paluti Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajatel kommenteerida katkendeid, mis pärinesid viimasel viiel aastal (2010–2015) ilmunud uudisteostest. Töö autor soovis seeläbi teada saada, mida õpetajad neist katkenditest arvavad ja kas need sobivad käsitlemiseks II kooliastme lugemisvaras ning kas pedagoogid on varasemalt midagi kõne all olevast autorist kuulnud.

Kuna põhikooli riiklik õppekava (2011) näeb ette, et II kooliastmes tuleb õpilasel igal õppeaastal läbi lugeda vähemalt neli eakohast ja eri žanri kuuluvat teost, siis oli oluline välja selgitada, kas Võrumaa õpetajad eelistavad mõnd autorit teistest enam.

Töös esitati kolm uurimisküsimust:

1. Millised on Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate kogemused seoses viimasel viiel aastal ilmunud uudisteostega?
2. Millest lähtuvalt valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad II kooliastme lugemisvarasse eesti tänapäevast lastekirjandust?
3. Keda eesti autoritest ja miks eelistavad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad oma tundides käsitleda?

2. Metoodika

2.1 Valim

Töö autor kasutas eesmärgipärast valimit (*purposive sample*), mille puhul intervjueeritavad pidid vastama kindlatele kriteeriumitele (Laherand, 2008; & Robinson, 2014). Valimi koostamisel arvestati, et õpetajad oleksid andnud kirjandustunde II kooliastmes. Uuringus osalesid kolmest Võrumaa koolist välja valitud 5 kirjandus- ja klassiõpetajat. Intervjueeritavate valimisel pöörati tähelepanu sellele, et õpetajad oleksid erineva staažiga. Töö autor leidis, et oluline oleks kaasata valmisse ka õpetajaid, kes on lähiaastatel kooli tööle tulnud ning kel pole samasugust õpetamiskogemust kui vanematel pedagoogidel.

Kahjuks leidsid nooremad õpetajad, keda taheti intervjueerida, et neil ei jää õpetajatöö kõrvalt piisavalt vaba aega, et saaksid intervjuus osaleda, kaks neist väitsid, et on hõivatud magistritöö kirjutamisega. Valimisse sattus neli sellist õpetajat, kellega uurijal oli olemas isiklik kontakt, üks intervjueeritav leiti soovitusel kaudu. Intervjuu viidi läbi ka õpetajaga, kes polnud küll enam mitu aastat II kooliastmes tunde andnud, kuid orienteerus väga hästi lastekirjanduse vallas, kuna on avaldanud II kooliastmele mõeldud kirjandusõpikuid. Õpetajate keskmine vanus oli 55,2 aastat (min = 48; max = 61). Õpetajate keskmine töökogemus oli 33,2 aastat (min = 20; max = 42). Intervjueeritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks on kõik pärisnimed asendatud pseudonüümidega (vt tabel 1).

Tabel 1. *Uuringus osalenud õpetajate andmed.*

Pseudonüüm	Töökogemus	Õpetaja vanus
Tanel	20 aastat	48
Anni	30 aastat	54
Tiina	41 aastat	58
Hele	42 aastat	61
Aimi	33 aastat	55

2.2 Mõõtevahend

Mõõtevahendi koostamine toimus kahes etapis. Esiteks valiti välja uurimuse läbiviimiseks sobivad teosed. Bakalaureusetöös käsitletavate kirjandusteoste valikul lähtus autor põhikooli kirjanduse ainearaamatus (2010) sisalduvast peatükist „Autorite ja teoste valikust ning käsitlemisest II kooliastmes“. Põhikooli riikliku õppekava (2011) üldosa sätestab, et põhihariduses toetatakse võrdsel määral õpilase vaimset, füüsilist, kõlblist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut. Lisaks näeb õppekava ette, et igas kooliastmes tuleks läbi lugeda vähemalt 12 tervikteost. Seega peaks II kooliastme õpilane ühe õppeaasta jooksul läbi lugema vähemalt neli eakohast ja eri žanri kuuluvat tervikteost. Teoste valimisel paluti abi Tartu linnaraamatukogult ja sealt saadi nimekiri viimasel viiel aastal ilmunud eesti autorite uudisteostest. Kokku luges töö autor läbi 12 tervikteost (vt lisa 4), mis käsitlesid nii neid alusväärtusi, millest oli eelnevalt juttu (ausus, sallivus, lugupidamine teoste inimeste vastu jt) kui ka probleeme, millega noored võivad kokku puutuda (perekonna lagunemine, leinaga toimetulek, koolivägivald). Töö autor valis välja viis katkendit, kus ilmnevad selgelt need teemavaldkonnad (vt lisa 5), mida taotleb põhikooli riiklik ainekava.

Ilmar Tomusk „Digipöörane kool“ – teose valikul sai määravaks teema aktuaalsus. Kuna meie elus on nutiseadmetel väga oluline roll, ei mõtle me sageli sellele, mida võib nende kasutamine pikemas perspektiivis kaasa tuua.

Ajavahemikul 2012–2015 viis Tervise Arengu Instituut läbi laste internetisõltuvuse levimusuuringu „Digilaps. Selgus, et liigne nutiseadme kasutamine mõjutab nii õppeedukust kui ka käitumishinnet, lastes suureneb riskikäitumine ja suhted pereliikmetega võivad halveneda (Konstabel, 2016). Kindlasti võimaldab teos õpilastega kõnelda sellest, kui võrd olulised on õpetajad ja diskuteerida selle üle, kas pedagooge saaks arvutite vastu välja vahetada.

Ketlin Priilinn „Igavesti sõbrad“ – Väga olulisteks teemadeks on selle teose puhul kindlasti sõprus, suhted pereliikmetega, depressiooniga toimetulek ja vastutuse võtmine. Katkend valiti just seetõttu, et teos võimaldab rääkida erinevatest probleemidest. Väga tähtis on õpilastega arutleda sellistel teemadel, kuidas tulla toime eluraskustega, kui olukord näib olevat lootusetu. Lisaks on katkendis välja toodud raamatud, mida võiks II kooliastmes lugeda.

Mikä Keränen „Kuldne Lurich“ – Keräneni raamatud on laste seas väga populaarsed – Supilinna lugude põhjal on valminud isegi film. Töö autor pidas oluliseks välja uurida, kuidas on Võrumaa õpilased vastu võtnud Keräneni teosed. Teos võimaldab kõnelda spordist ja meie kuulsatest suurkujudest, Georg Lurichist, aga ka Barutost ja Gerd Kanterist. Väga oluline on õpilastega rääkida sellest, kuivõrd tähtis on elus koostööoskus ning samas saab diskuteerida aususe ja sõpruse teemal.

Kristel Kriisa „Piinatud hinged“ – üks selliseid teoseid, mida võiks käsitleda pigem II kooliastme lõpul. Teose valikul sai määravaks just teose probleemistik ja süžee. Esmapilgul võib tunduda, et tegu on väga müstilise teosega, kuna suheldakse teispoosusega ja varjatakse tapmist, võimaldab teos diskuteerida õpilastega väärtuste üle. Kuna katkend sisaldas neid probleeme, millega võivad II kooliastme õpilased kokku puutuda, nt oma tegude eest vastutamine, perevärgivald, perekondlikud probleemid, otsustati seda bakalaureusetöös käsitleda.

Margit Sarapik „Vaarao leidmine“ – Margit Sarapiku teos valiti just seetõttu, et raamat võimaldab lastega kõnelda surmast – teemast, mida lastekirjanikud ei taha oma teostes väga puudutada. Olulisteks teemadeks on kolimine, uue elukohaga kohanemine, koolikiusamine, purunenud perekond, lein ja sellega toimetulek.

Teiseks koostati teooriale (Müürsepp, 2003; Mägi, 2005; Vardja, 2005, Org, 2010; Krusten, 1995) ja uurimuse eesmärkidele tuginedes küsimustik (vt lisa 1). Kuna küsimustiku esialgne kava ei vastanud kõikidele uurimuse eesmärkidele, võttis käesoleva bakalareusetöö autor arvesse juhendaja soovitusi ning tegi kavas muudatusi. Küsimustik koosnes seitsmest teemaplokist: (1) sissejuhatavad küsimused, (2) kriteeriumid teoste valikul, (3–7) käesolevas bakalaureusetöös käsitlemist leidvate katkendite kohta käivad küsimused.

Esimeses teemaploki juures palus töö autor intervjueritavatel mõelda ühele olulisele raamatule eesti lastekirjandusest, mis on neile kõige enam muljet avaldanud, ja kirjeldada, milliseid muudatusi on nad viimastel aastatel teinud õpilaste lugemisvaras. Selle teemaploki eesmärgiks oli õpetajaid häälestada. Teise teemaploki all uuriti Võrumaa emakeeleõpetajatelt, millistest kriteeriumitest lähtuvalt valivad nad teoseid II kooliastme lugemisvarasse. Õpetajatelt paluti näiteks välja tuua eesti autorite uuemaid teoseid, mida nad on käsitlenud II kooliastmes, ja uuriti, kuivõrd palju jääb Võrumaa emakeeleõpetajatel aega, et tutvuda tänapäevase lastekirjandusega. Järgmised viis teemaplokki keskendusid katkenditele, mis

bakalaureusetöö autor oli eelnevalt teostest välja valinud ja tegevõpetajatele lugemiseks andnud. Et intervjuud liialt laiali ei valguks, kasutati iga käsitlemist leidnud autori puhul samu küsimusi. Selle teemaploki eesmärgiks oli teada saada, kas Võrumaa emakeeleõpetajad on lugenud ka käesolevas bakalaureusetöös käsitlemist leidva autori teisi teoseid ning kas autor on üldse pedagoogide jaoks tuttav. Intervjueeritavatel paluti mõtiskleda selle üle, millistele eelnevalt nende poolt nimetatud teoste valiku kriteeriumidele võiks loetud katkend/teos vastata.

2.3 Protseduur

Andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuusid. Selline meetod võimaldas hoida intervjuusid kindla teema raamides ja töö autor sai küsida ka intervjueeritavatel lisaküsimusi, kui midagi jäi arusaamatuks. Töö autor andis intervjueeritavatele võimaluse soovi korral täpsustada oma vastuseid (Laherand, 2008). Poolstruktureeritud intervjuu kasutamine võimaldab uuringus osalenul avaldada mõne konkreetse küsimuse juures rohkem oma arvamust ja diskuteerida kõne all oleva küsimuse üle (Gratton & Jones, 2004). Kõikidelt uuringus osalenud õpetajatelt küsiti intervjuule eelnevalt taustaandmeid. Intervjuu lõpus said õpetajad võimaluse täiendada või täpsustada mõnd eelnevat mõtet, kuid ükski intervjueeritav seda ei soovinud.

Töö autor kontakteerus Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajatega *e-maili* teel. Kokku saadeti Võrumaa õpetajatele 37 e-kirja, mõned võimalikud kandidaadid loobusid kohe intervjuust, aga oli ka neid, kes jätsid kirjale vastamata. Põhjenduseks toodi sageli, et nad pole piisavalt pädevad sel teemal vestlema, kuna pole lugenud teoseid, mis käesolevas bakalaureusetöös käsitlemist leidsid. Kui uuritavatel saadi nõusolek intervjuus osalemise kohta, andis töö autor rohkem teavet intervjuu protseduuri kohta. Intervjueeritavatel on õigus teada intervjuu protseduurist, kaasa arvatud intervjuu pikkusest ja lindistamisest (Doody & Noonan, 2013). Ajavahemikul 10.02.2016 – 9.03.2016 viidi Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajatega läbi kuus intervjuud. Katkendid saadeti kõikidele peadagoogidele tutvumiseks *e-maili* teel vähemalt üks nädal enne intervjuu läbiviimist. Intervjuud toimusid nii koolis kui ka lasteraamatukogus. Kõik intervjuud salvestati, kasutades nutitelefoni. Intervjuude ligikaudne pikkus oli 30 minutit, pikim intervjuu kestis 36 minutit.

Enne andmete analüüsimist transkribeeriti kõik intervjuud. Autor pani sõna-sõnalt kirja kogu teksti, mida diktofonist kuulis, kui midagi jäi arusaamatuks, märkis ta selle transkribeeringus vastavalt. Käesoleva bakalaureusetöö autor ei pööranud tähelepanu õigekirjareeglitele ega ka morfoloogiale, vaid jättis jättis intervjueeritava teksti muutmatul

kujul. Keskmiselt kulus pooletunnise intervjuu transkribeerimiseks 3,5–4 tundi.

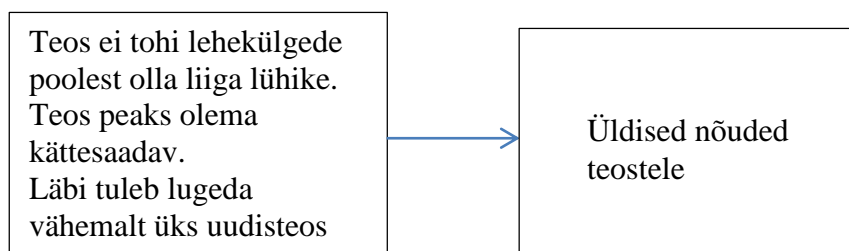
Transkribeeritud teksti tuli kokku 54 lehekülge, keskmiselt 11 lehekülge ühe intervjueritava kohta.

2.4 Andmete analüüs

Bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit, mis sobib juhul, kui on oluline mõista ja tõlgendada uuritavate arvamusi ja hinnanguid (Õunapuu, 2014). Käesolevas töös olid kesksed õpetajate arusaamad uudisteoste valimisest II kooliastme õpilaste lugemisvarasse. Kvalitatiivse uurimuse puhul on tähtis käsitada ja tõlgendada inimese kogemusi ja seisukohti konkreetse teema osas (Johnson & Christensen, 2012). Kuna varasemalt polnud valminud ühtki lõputööd, mis keskenduks mingil kindlal ajavahemikul ilmunud uudisteoste käsitlemisele II kooliastmes, oli töö suunatud avastamisele, et seeläbi hiljem kirjeldada saadud tulemusi (Õunapuu, 2014).

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati andmete analüüsimiseks kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Selline meetod oli väga hea, et töötada sügavuti läbi intervjuud (Laherand, 2008). Kuna intervjueritavad pidid läbi lugema viis erinevat teksti, et neist hiljem kõnelda, oli kvalitatiivne sisuanalüüs sobiv meetod, saamaks teada, milliseid tähendusi uuringus osalenud õpetajad loetule omistavad ja milliseid hinnanguid nad annavad (Õunapuu, 2014).

Intervjuude analüüsimiseks kasutati kvalitatiivse andmeanalüüsi programmi QCMap. Enne kodeerimist loeti transkribeeritud teksti korduvalt, et süveneda analüüsitavasse materjali. Kodeerimise eesmärgiks oli jagada transkribeeritud tekst mõttelisteks osadeks ja luua kategooriad ning viimaks need süstematiseerida (Laherand, 2008). Kõik viis transkribeeritud intervjuud laaditi programmi üles ning asuti otsima tähenduslikke üksusi. Tähendusliku üksuse moodustasid märksõnad või laused, mis olid uurimisküsimustega otseselt seotud. Selleks märgistati tähenduslikud üksused ja tehti koodid, et hiljem need kategoriseerida. Seejärel moodustati alakategooriad (vt joonis 1).

Joonis 1. Alakategooriate moodustamine koodide kaupa.

Töö autor kasutas kodeerimisel kursusevenna abi, kes kodeeris ühe intervjuu. Pärast kodeerimist võrreldi saadud koode. Kui midagi jäi arusaamatuks, arutati kaaskodeerijaga see hiljem läbi. Selgus, et kaaskodeerija ja töö autor olid suuremas osas ühte meelt, enam kui 90% kummagi kodeerija koodidest kattusid. Esimese uurimisküsimuse juures moodustas kaaskodeerija järgmise koodi: „Infot raamatute kohta saab poodidest, retsensioonidest, teabekeskusest“. Sellise koodi pani kirja ka töö autor. Andmete kirjeldamiseks kasutati programmi Microsoft Office Excel, kuhu koondati kokku kõik koodid ja jagati seejärel kategooriatesse.

Esimese uurimisküsimuse puhul moodustati peakategooria: *Õpetajate kursis olek uudikirjandusega*, mis jagunes kolmeks alakategooriaks: (1) ajapuuduse probleem; (2) õppekavaga seotud probleemid; (3) õpetajate motiveeritus.

Teise uurimisküsimusega seotud peakategooria oli *Teoste valiku kriteeriumid*, mis jagunes viide alakategooriasse: (1) kasvatusliku mõju olulisus; (2) teoste aktuaalsus; (3) õpetajate enda nõuded; (4) õpilaste ja klassi arvestamine; (5) üldised nõuded teostele.

Kolmanda uurimisküsimusega seoses leiti peakategooria, mis nimetati *Autorid ja teoste käsitlemise põhjused II kooliastmes*. Kolmas peakategooria jagunes nelja alakategooriasse: (1) klassikute käsitlemine; (2) uuemad autorid; (3) uudisteoste aktuaalsus; (4) õpilaste huvi lugeda uudisteoseid.

2.5 Töö usaldusväärsus

Kvalitatiivse uurimuse puhul saab valiidsuse tagamiseks kasutada mitut erinevat protseduuri, nt koostööd teiste uurijatega, kes on selles uurimisvaldkonnas pädevad, aga ka uurimisprotsessi täpset kirjeldamist (Creswell & Miller, 2000; Swanborn, 1996). Selle uurimuse valiidsuse tagamiseks kasutati eksperdi kaasamist, töö autor reflekteeris enda tegevusi ja püüdis võimalikult täpselt kirjeldada oma uurimisprotsessi. Valiidsuse tõstmiseks viidi ühe linnalähedase kooli klassiõpetajaga läbi prooviintervjuu (vt lisa 2). Selle eesmärgiks oli testida nii küsimuste sobivust kui ka näha, kas intervjuu abil saadakse vastused kõikidele uurimisküsimustele. Prooviintervjuu abil saadi teada, et küsimustikus tuleb teha muudatusi: bakalaureusetöö autor lisas juurde mõned uued küsimused, mis aitasid uurimisküsimustele vastuseid saada ning sõnastas ümber paar sellist küsimust (vt küsimus 7 ja 16), mis tekitasid intervjuueeritaval vastamisega probleeme. Prooviintervjuu käigus saadud andmeid töös ei kasutatud.

Kogu uurimisprotsessi vältel peeti uurijapäevikut (vt lisa 3), kuhu tehti igal õhtul pärast intervjuud sissekanne. Seal reflekteeriti toimunut, anti ülevaate sellest, mis läks hästi, millele

tuleks rohkem tähelepanu pöörata ning saadi võrrelda, kas keskkond, kus intervjuu läbi viidi, mõjutas vastamist või mitte, samas püüti võimalikult täpselt kirjeldada uurimuse etappe. Reliaabluse suurendamiseks anti intervjuueeritavatele võimalus intervjuu lõppedes nii oma vastuseid täpsustada kui ka lisada omapoolseid kommentaare. Seda võimalust kasutas kaks õpetajat. Intervjuueeritavad said vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi, kui midagi jäi arusaamatuks. Uurimuse objektiivsuse tagamiseks kasutati diktofoni ja salvestati kõik intervjuud.

3. Tulemused

3.1 Õpetajate kursis olek uudikirjandusega

Esimene peakategooria *Õpetajate kursis olek uudikirjandusega* jagunes kolme alakategooriasse: (1) õpetajate motiveeritus; (2) ajapuuduse probleem; (3) õppekavaga seotud probleemid. Järgnevalt on tulemused esitatud vastavate alakategooriate kaupa.

Õpetajate motiveeritus. Intervjuudest selgus, et Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad on enam-vähem kursis eesti autorite uudisteostega. Kaks kirjandusõpetajat tunnistasid, et neil jääb piisavalt vaba aega, et tutvuda uuema lastekirjandusega. Siit avaldus selgelt õpetajate motiveeritus lugeda uudisteoseid. Õpetaja Tiina tunnistas, et kui ei ta jõua teost ise läbi mingil põhjusel lugeda, tutvub ta retsensioonidega ja hoiab uutel teostel seeläbi silma peal. Kuna õpetaja Anni on praegu pikapäevarühma kasvataja, on noorsookirjandus jäänud tema puhul viimasel ajal paraku tagaplaanile. Õpetaja Anni püüab end kursis hoida nende teostega, mida saab soovitada nooremale koolieale, kuna vanemate õpilastega ei puutu ta praegu kokku.

Ma loen väga palju ja ma loen põhiliselt laste ja noorsookirjandust. Aga ma teen ka valikuid, sest kahtlemata kõigega ei jõua kursis olla ja pigem ma viimasel ajal olen jätnud noorsookirjanduse rohkem tagaplaanile, aga ma olengi läinud lastekirjanduse peale (Tanel).

Kõik uuringus osalenud õpetajad olid kuulnud midagi Mikä Keränenist ja Ilmar Tomuskist. Õpetajad olid nende autorite kohta kogunud infot meediast ja lugenud kirjanike kohta artikleid. Seega olid nad motiveeritud eespool mainitud kirjanike loomingut kirjandustundides käsitlema. Neli õpetajat viiest leidsid, et Keränen on õpilaste seas väga populaarne autor, kuna ta käsitleb oma teostes palju põnevaid juhtumeid, mis pakuvad lastele avastamisrõõmu. Õpetaja Tanel arvas, et üks põhjus, miks Keräneni teosed lapsi kõnetavad,

on see, et teoste põhjal on valminud film ja mitu lavastust. Õpetaja Hele tunnistas, et on pole Keränenilt suurt midagi lugenud. Talle meenus üksnes ajakiri „Täheke“, kust oli lugenud Keränenilt üksikuid katkendeid, kuid mida täpselt, seda ta enam ei mäleta. Keränenilt olid Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad lugenud veel järgmisi teoseid: „Peidetud hõbedane aardelaegas“, „Salapärase lillenäppaja“, „Vana roosa maja“, „Varastatud oranž jalgratas“, „Küttepuuvargad“, „Minu Supilinn“ ja „Professor Must“.

Keränen on muidugi vaieldamatult üks minu lemmikuid. Et ma olen jälginud meedias ka tema kujunemist eesti kirjanikuks ja mulle väga meeldib tegelikult, et tema nimega seoses, täiesti õigesti, seostatakse meie oma krimka tulekut lastekirjandusse. Tegelikult kriminaalteemad enne puudusid. Ja see väga lastele meeldib (Tiina).

Õpetajate motiveeritus lugeda Tomuski teoseid avaldus selles, et intervjuudest selgus, et Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad olid kursis Ilmar Tomuski loominguga. Mitu õpetajat mainisid, et Tomusk oli käinud neil koolis esinemas ja pärast seda võis täheldada, et huvi autori vastu oli kasvanud. Kõik õpetajad mainisid Tomuski puhul lustakaid lugusid Volli tegemistest. Tomuski teostest meenusid õpetajatele veel „Kriminaalne pangapresident“, „Inglid kuuendas B-s“, „Pöörane puhkus Parakatkus“, „Vend Johannes“, „Mauno saladuslik kadumine“.

Ilmar Tomusk on väga hea kirjanik. Tal on neid noorte kriminulle, meil oli just Ilmar Tomuskiga kohtumine sügisel ja siis lugesime kõik neid Ilmar Tomuski raamatuid. Ja siis seal on väga palju häid raamatuid selliseid, mis pakuvad põnevust, nalja, aga ka probleeme (Anni).

Ketlin Priilinnast oli kuulnud kolm inimest viiest. Õpetaja Tiina tunnistas, et on lugenud autori mitut teost, kuid pealkirju ta kahjuks enam ei mäleta. Priilinnalt olid Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad lugenud järgmisi teoseid: „Sefiirist loss“, „Tüdruk nimega Maricruz“, „Peaaegu Tuhkatriinu“, „Mustlasplikad“, „Armastusega fännidelt“ ja „Halloween“. Täiskasvanute raamatutest „Liiseli võti“, „Hõbeingel“. Õpetaja Tanel suhtus Ketlin Priilinna skeptiliselt.

Näiteks ma väga sellise eelarvamusega suhtun Ketlin Priilinna. Ta on hetkel kahtlemata üks n-ö tüdrukute raamatute autoreid, aga aeg paneb paika, kas ta jääb ka ajas püsima, sest ega me teame ju üsna palju selliseid autoreid, kes lihtsalt aja möödudes on vajunud unustuste hõlma (Tanel).

Samas leidis ka õpetaja, kes on lugenud peaaegu kõiki Priilinna teoseid ja peab teda väga heaks kirjanikuks. Seega oli kirjanik õpetaja jaoks sedavõrd tuttav, et ta oli motiveeritud lugema Priilinna teoseid. Õpetaja Tiina pidas Ketlin Priilinna oma lemmikautoriks, sest tema sulest on ilmunud väga palju helge lõpuga teoseid, mis võivad õpilastel aidata elumuredega paremini toime tulla.

Aga tänapäeva lastekirjandusest mina soovitaksin või no laste- ja noortekirjandusest Ketlin Priilinna raamatuid, sest tema kirjutab väga hästi, ee, tema nii laste kui ka täiskasvanute raamatud on väga hästi loetavad (Tiina).

Ajapuuduse probleem. Ajapuuduse probleem tuli välja intervjuu käigus, kui pedagoogidelt uuriti, kas neil jääb piisavalt vaba aega, et lugeda uudisteoseid. Kaks õpetajat tunnistasid, et neil ei jää õpetajatöö kõrvalt piisavalt aega, et tutvuda tänapäeva eesti lastekirjandusega. Õpetaja Aimi leidis, et uuemat lastekirjandust tuleb sedavõrd palju peale, et ta ei suuda enam järge pidada. Õpetaja Hele tõi välja asjaolu, et kuna paljude uute autorite teosed pole veel õppekavas kohta leidnud, ei jää tal õpetajatöö kõrvalt sellist aega, et võiks endale lisalugemist lubada. Ka õpetaja Aimi mainis, et uudisteostest käsitletakse sageli üksnes neid, millest on olnud õpikutes juttu.

Mina kõiki teoseid lugeda ei jõua. Mina vähemalt mitte, aeg kulub kasvõi vihikute parandamisele... Et lugemisele jääb suhteliselt vähe aega. Ja et veidikenegi end kurssi viia, loen kokkuvõtteid ja mingeid artikleid lehtedest, kus kedagi kiidetakse, kedagi laidetakse. Et mingi info saab sealt kätte (Hele).

Õppekavaga seotud probleemid. Õppekavaga seotud probleemid avaldusid õpetajate kommentaaridest, mil nad tunnistasid, et on sageli olukorras, kus nad tahaksid käsitleda oluliselt enam uudisteoseid, kuid õppekava ei võimalda seda. Kolm õpetajat viiest tunnistasid, et õppekava piirab oluliselt nende võimalusi teose valikul. Õpetaja Hele, Anni ja Aimi leidsid, et nad ei saa päris iseseivalt valida, mida lugemisvaras käsitleda, kuna on teatud

pädevused, mida õpilased peavad saavutama. Õpetaja Tanel ja Tiina leidsid seevastu, et õppekava ei piira neid teoste valikul.

Absoluutselt mitte. Täiesti, see on ikka suuresti õpetaja teha ja mida ma alati olen rõhutanud, et lähtuda tuleb kooli raamatukogus olemasolevast. See on väär, et õpetaja läheb klassi ja ütleb, et me kõik peame lugema sajaprotsendiliselt seda raamatut. EI PEA. See on õpetaja mugavusest kõige lihtsam variant, kus soovitatakse lugeda üht ja sama teost (Tanel).

3.2 Teoste valiku kriteeriumid

Õpetajate teoste valiku kriteeriumid jagunesid viide alakategooriasse: (1) kasvatusliku mõju olulisus; (2) teoste aktuaalsus; (3) õpetaja enda nõuded; (4) õpilaste ja klassi arvestamine; (5) üldised nõuded teostele. Järgnevalt on tulemused esitatud vastavate alakategooriate kaupa.

Kasvatusliku mõju olulisus. Kasvatusliku mõju olulisus ilmnes selles, kuidas õpetajad erinevaid katkendeid kommenteerisid. Tomuski katkend oli intrigeeriv ja pakkus õpetajatele kõneainet. Mitu õpetajat tõid välja, et teos võimaldab õpilastega kõnelda pedagoogide olulisuse teemal.

Siit jääb kuidagi nagu silma, tõuseb esile selline negatiivne suhtumine õpetajatesse [---]. Kui lapsed seda raamatut loeksid, siis nad läheksid suure hurraaga kaasa, õpsid koolid välja ja arvutid asemele. Ei pahandata nendega nii palju (Hele).

Õpetaja Anni leidis, et kui tal oleks valida kahe Tomuski teose vahel „Digipöörane kool“ või siis „Mauno saladuslik“ kadumine, siis valiks ta pigem viimase. Eelkõige just seetõttu, et Annile tundus, et „Digipöörases koolis“ ei tundnud olukorrad kohati reaalsed. Hooletu ümberkäimine tahvelarvutitega ja koolikottide pildumine õpetaja jaoks justkui pastakast välja imetud olevat. Õpetaja Aimi, kes on muuseas ka arvutiõpetaja, tunnistas, et kui ta seda katkendit luges, naeris ta südamest ja seetõttu pidaski ta Tomuskit neist viiest autorist oma lemmikuks.

Keräneni katkendi puhul leidsid Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad, et teos on kindlasti väga põnev ja kõnetab õpilasi. Õpetaja Tiina pidas oluliseks raamatu puhul just teema aktuaalsust, väga oluline on õppekava silmas pidades õpilastega rääkida ka neist suurkujudest, keda enam meie seas pole, kuid kel on olnud oluline roll Eesti spordi ajaloos.

Samamoodi arvasid ka õpetaja Tanel, Tiina ja Aimi. Õpetaja Hele leidis, et teos võimaldab õpilastega kõnelda aususe ja koostööskuse teemal. Õpetaja Aimi meelest võimaldab teos õpilastega kõnelda varguste teemal ja kokkupuutest politseiga. Õpetaja Anni pakkus välja huvitava idee: õpilased võiksid Georg Lurichi kohta otsida lisamaterjali, et teada saada, kes ta oli ja miks tema auks kaju püstitati. Kaks õpetajat viiest leidsid, et teos on õpilasi kõnetav ka just seetõttu, et liigitub põnevuskirjanduse alla ja teise kooliastme õpilased loevad selliseid teoseid hea meelelega.

Kristel Kriisast oli kuulnud vaid üks õpetaja viiest, kuid intervjueeritav leidis, et kirjaniku teos „Piinatud hinged“ ei ole sobiv II kooliastme lugemisvarasse.

Sest see on ikkagi üsna raske ja süinge raamat. Võib-olla mõni, kes-kes on selline nagu, kuidas öelda sotsiaalselt arenenum õpilane, võiks 6. klassis lugeda. Aga 5. klassis kindlasti mitte. Sest see teema ja kõik see süngsus peletab. Ma arvan, et nad lihtsalt ei loe seda raamatut lõpuni (Anni).

Õpetajad leidsid, et see teos on kõnetab õpilasi just seetõttu, et kätkeb endas neid probleeme (koolikiusamine, vaesus, koduprobleemid), millega tänapäeva laps võib kokku puutuda. Õpetaja Anni leidis, et teos võimaldab kõnelda õpilastega tõrjutuse teemal ja toob välja probleemi, kuivõrd oluline on inimese riietus. Kas on oluline, mida inimene seljas kannab ja kas selle põhjal võiks teha inimestest järeldusi? Õpetaja Tanel tõi teostes kajastuvatest probleemidest välja koduprobleemid, aga ka kõik teised probleemid, millega noor inimene võib kokku puutuda. Oluliseks märksõnaks on selle teose puhul teistmoodi olemine, julgus teistest erineda.

Õpetaja Aimi leidis, et teos on väga hea näitamaks õpilastele, kuivõrd mitmepalgeline võib elu olla. Kuna meie ümber on väga palju erineval järjel olevaid inimesi, saab teoses aimu sellest, kui halvasti võidakse suhtuda kellesegi, kes mingil põhjusel teistest erineb. Õpetaja Hele meelest ei julge lapsed tihtipeale teineteisest erineda, tahetakse olla üks mass. Seetõttu on teos hea näide sellest, kuidas jääda iseendaks ka siis, kui sind tõrjutakse ja olukord näib lootusetu olevat.

Õpetaja Tiina leidis, et teos võimaldab õpilastega kõnelda erinevatest keskkondadest ja suhtumisest.

Võib-olla annab siit edasi minna sellise mõttega, et tänapäeval tihti mõeldaksegi, et võimalik on vaid elada Tallinnas ja kõik, mis jääb väljaspool seda, pole nagu ollagi. Jumal hoidku, kui sa elad kuskil maal, metsa sees. Täiesti õudne! Siis ei ole midagi imestada, et elust võetud näide, et küsimus küll tudengite vahel, et Te elate seal Võrumaal kuskil maal, kas Teil ikka elekter ka on? Et võib-olla ongi selline arvamus, kui klassis on erinevate maailmadega lapsed, kuidas nad siis hakkama saavad (Tiina).

Priilinna katkendit pidasid õpetajad õpilasi kõnetavaks, eelkõige just teoses kajastuvate probleemide ja teema tähtsuse tõttu. Õpetaja Tiina leidis, et tegu on väga mõtlemapaneva katkendiga ja see võimaldab õpilastel end raamatu tegelastega samastada. Samuti tõid õpetajad välja seoseid teemavaldkondadega. Teoses kajastusid need probleemid, millega II kooliastme õpilane võib kokku puutuda (sõprade olulisus, koduprobleemid jpt).

Noh see on selles mõttes, et teema on hästi aktuaalne. Ja just see kõrvutamine, et kes siis on õnnetum või siis samastumine raamatutegelastega, mida lapsed ka tihtipeale ikkagi teevad. Ja võib-olla saavad ka tuge. Et kui mul endal on kurb ja enam hullem olla ei saa, siis alati leidub kusagil, et kellelgi on kuskil veel hullem (Tiina).

Õpetaja Anni arvas, et Priilinna teos võimaldab õpilastega üle rääkida sõpruse teema, st kuivõrd oluline on rasketel hetkedel just sõbra olemasolu ja tugi. Katkendis oli ära toodud ka palju raamatuid, mida võiks õpilastele soovitada, seega leidis pedagoog, et teos on väga sobiv II kooliastme lugemisvarasse. Teoses kajastuvad ka need alusväärtused, mida taotleb põhikooli riiklik õppekava. Õpetaja Hele leidis, et Priilinna katkend on väga aktuaalne just seetõttu, et seal kajastub väga üldine ja paljusid õpilasi hõlmav probleem – läbisaamine vanematega. Seega on katkendis väga palju sellist, mida saaks loetu põhjal õpetada ja arendada.

Väga huvitavaks autoriks osutus Margit Sarapik, intervjuudest selgus, et õpetajatele ei ütle kirjaniku nimi midagi ja autoriga ei olda kursis. Enamik õpetajaid uuris, kas tegu on uue autoriga.

Margit Sarapikku teadis vaid õpetaja Anni.

Margit Sarapik oli minu kursuseõde (naerab). Aga ma ei ole juhtunud tõesti lugema ja seda raamatut „Vaarao leidmine“ lugesin ma ka varem, kuna üks õpilane soovitas seda (Anni).

Õpetaja Tiina tunnistas, et ei saa sellest katkendist aru.

Ja noh, ma ei ütle, et ta on nüüd paha, aga kui ma katkendite põhjal peaksin midagi valima, siis selle põhjal ei oska ma küll otsustada, kas ma selle võtan. Et see jääb nagu... Võib-olla oleks see pidanud olema pikem. Või mõnest teisest kohast võetud (Tiina).

Õpetaja Aimi leidis, et kuigi II kooliastme õpilane võib olla surma teemaga juba kokku puutunud, ei käsitleks ta seda teost II kooliastme alguses. Teos tundub teema poolest liiga raske ja seetõttu oleks sobilik lisada see 5. või 6. klassi lugemisvarasse.

Õpetaja Anni tunnistas, et seda teost soovitas tal lugeda õpilane ja tegu on kahtlemata hea teosega, olgugi et lõpp näib müstilisena. Õpetaja tõi teoste probleemidest välja üksilduse, koolivägivalla, aga ka suhtumise teistsugustesse inimestesse. Õpetaja Anni leidis, et neil teemadel tuleb õpilastega rääkida, et kasvatada neis sallivust. Samuti võimaldab teos lõimingut: 6. klassi ajalooos käsitletakse Vana-Egiptuse teemat, kus räägitakse muumiatest ja vaaraodest, nagu ka käesolevas teoses.

Õpetaja Tanel leidis, et väga vähe on lastekirjanduses selliseid teoseid, kus käsitletakse surma teemat. Lastekirjanikud peavad surma justkui tabuks ja sellest kardetakse teostes kõnelda.

Tegelikult surma peaks käsitlema ja peab eelkõige sellepärast mitmest vaatepunktist Paljudel lastel on lemmikloomad ja lemmikloomad võivad surra ja see on traagika kogu perele. Siis teine teema, mis siit välja tuleb, on erinevad reaalsused või, või erinevad dimensioonid, mitte isegi reaalsused vaid dimensioonid. Üks on maa peal, teine on, mis saab pärast surma (Tanel).

Õpetaja Hele leidis, et on väga palju selliseid lapsi, kes on jäetud üksi ja kes peavad oma elumuredega iseseisvalt hakkama saama. Teos toob lugeja ette ka koolivahetuse teema, mida õpilastel võib ette tulla, seepärast on teos väga ajakohane, kuna kätkeb endas teemasid, millega laps võib ise ka kunagi silmitsi seista. Kuigi teemavaldkondades pole surma teemat sisse toodud, pidasid õpetajad õppekava silmas pidades oluliseks ka sellest oma õpilastega kõnelda.

Teoste aktuaalsus. Teoste aktuaalsus ilmnis selles, kuidas õpetajad põhjendasid intervjuu käigus enda mainitud kriteeriume, mida silmas pidades nad valivad uudisteoseid. Õpetaja

Tiina leidis, et Tomuski „Digipöörane kool“ on kirjutatud satiiri võtmes. Ta leidis, et teos pakub mõtlemisainet nii õpetajatele kui ka õpilastele ja võimaldab arutelda selle üle, kas digiajastul on ikka võimalik kõike kõike asendada. Õpetaja Tanel leidis, et digipööre on kahtlemata eesti koolides aktuaalne teema: tundides kasutatakse nii erinevaid meetodeid kui ka võimalusi, et seda teemat lahata ja tuuakse juurde mitmesuguseid keskkondi, kus õppetöö võiks toimuda. Enamik õpetajaid leidis, et „Digipöörase kooli“ näitel on tegemist õpetajaid halvustava teosega. Õpetaja Hele arvas, et digipööre pole võimalik, kuna arvuti ei suuda ikkagi inimest asendada.

See on selline natuke kummaline seisukoht (digipöörde läbiviimine). Aga samas ka, ju siis see direktor pole seal arvutimaailmas kuigi pädev või tema jaoks on see justkui mingi moega kaasa minek. Kõik kuidagi hakata ainult arvutitega tööle. Kui läbi mõeldud see on ja kas see ka reaalsuses võimalik on... Kahtlane (Hele).

Kõik õpetajad mainisid, et püüavad teoste valikul tugineda nendele alusväärtustele, mida taotleb põhikooli riiklik õppekava. Õpetaja Tiina pidas teoste valikul õpilaste lugemisvarasse silmas seda, et lapsed ei loeks ainult tänapäevaseid noorte probleeme, vaid oleks esindatud ka ajaloo, koolielu ja moraaliga seotud teoseid, mil on kasvatuslik mõju. Õpetaja Aimi leidis, et teosed peaksid olema mitmekülgsed ja sisaldama teemasid, mis lapsi kõnetavad.

Õpetaja Anni, kes õpetab väikses maakoolis, tõi välja kolm kriteeriumit, mille alusel ta teoseid valib: (1) eakohasus – teos peaks õpilast kõnetama ja sisaldama probleeme, millega laps võib kokku puutuda; (2) raamatu loetavus – kuidas tekst on sõnastatud, oluline mõelda juba eos, kas tekst võib õpilastele lugemisel raskusi valmistada; (3) tuleb arvestada õpilaste probleeme ja tausta – kui õpilasel võivad olla kodus vanematel alkoholiprobleemid, tuleb mõelda sobiv viis, kuidas temaga seda teemat käsitleda.

Õpetajate enda nõuded. Õpetajate enda nõuded ilmnisid selles, kuidas pedagoogid tõi välja mõningaid mõtteid, millest lähtuvalt on nad II kooliastme lugemisvarasse teoseid valinud. Õpetaja Tanel valib uuemat lastekirjandust II kooliastmes käsitlemiseks tuju järgi ja pakub õpilastele lugemiseks erinevaid teoseid. Samamoodi teeb ka õpetaja Anni: ta annab õpilastele nimekirja 20 teosega, kust lapsed peavad välja valima mõne neid huvitava teose. Kui õpilane leidis ise mõne teose väljaspool nimekirja, ei pannud õpetaja seda pahaks, vaid palus lihtsalt õpilasel teost klassikaaslatele tutvustada.

Kui ma annan näiteks tänapäeva laste ja noorte probleemidest teema, siis ma toon erinevaid ja sealt tulebki see tuju välja, et ma käsitlen täna tunnis ainult seda raamatut, mis sellel hetkel võib-olla on, kuigi teised on ka ja annan võimaluse, et nad saaksid seda-seda,-seda raamatut valida (Tanel).

Kuigi õpetajad ei olnud Kristel Kriisalt midagi lugenud, pidasid nad neist viiest loetud katkendist just tema teost parimaks ja seega osutus tema Võrumaa kirjandus-ja klassiõpetajate lemmikautoriks.

Ma arvan, et äkki ma isegi võtaksin selle „Piinatud hinged“. Mulle tundub, et seal on neid tõlgendusvõimalusi palju, kõik need erinevad maailmad, erinevad võimalused ja probleemid. Mis tulevad sisse, sellepärast tundubki kuidagi hingelähedane (Tiina).

Nii õpetaja Hele kui ka Aimi mainisid, et kui teost tutvustatakse kooliõpikus, siis püütakse teos lähiajal läbi lugeda. Õpetaja Anni õpilased pidid läbi lugema vähemalt ühe uudisteose ja seda hiljem klassile tutvustama. Õpetaja leidis, et väga oluline on kasvatada õpilastes huvi lugemise vastu ka siis, kui nad ise vabal ajal juurde ei loe, vaid piirduvad soovitusliku kirjandusega.

Õpilaste ja klassi arvestamine. Õpilaste ja klassi arvestamine avaldus õpetajate kommentaaridest, kus pedagoogid mainisid, et peavad lisaks õppekava ja enda nõudeid silmas pidades arvestama ka õppurite ja nende soovidega. Õpetaja Tiina leidis, et tänapäeva lapsed on sedavõrd üle koormatud koolitööga, et sageli jõuta ühte teostki kuus käsitleda. Samamoodi arvas ka õpetaja Hele, kes leidis, et ühe õppeaasta jooksul saab käsitleda kuni 6 tervikteost. Õpetajad tõid välja ka seda, et äärmiselt teretulnud on, kui õpilane ise soovitab õpetajal mingi teost lugeda. Nii õpetaja Anni kui ka Hele on lugemishuvilistelt õpilastelt küsinud raamatusoovitusi. Õpetaja Anni leidis, et väga oluline on arvestada ka õpilase tausta.

Et kui on näiteks kellegi klassis mõnel vanemal näiteks alkoholiprobleem, vaevalt ta tahaks sellist raamatut lugeda ja sel teemal arutleda. Või kui oleks mingi muu probleem. Ühesõnaga, noh, väikses maakoolis on hea, sa tead õpilaste tausta. Sa tead, kuskohas sa võid mida arutleda, mida mitte, sest on teemasid, mida noh puudutada ei tohiks klassis (Anni).

Üldised nõuded teostele. Õpetaja Aimi leidis, et teos ei tohiks olla liiga lühike, mistõttu oleks otstarbekas mainida ära lehekülgede arv. II kooliastmes käsitletakse ka lühemaid teoseid, nt mainisid õpetaja Hele ja Tiina, et on lasknud oma õpilastel lugeda Astrid Reinla „Teofrastust“.

Mina olen palunud lugeda ka Astrid Reinla "Teofrastust", mis iseenesest on väga õhuke raamat ja neid alati ajab naerma. Et, õpetaja, kas see on nüüd raamat, aga sealt saab selliseid nagu jah, inimlikke väärtusi väga palju välja tuua (Tiina).

Väga oluline on teoste valikul arvestada teoste kättesaadavust. Õpetaja Hele pidas seda suureks probleemiks.

Kooli raamatukogus on teoste arv väga väike, 3 –4 teost. Kui näiteks paralleelklassid lugema peavad, ei saa... Lasteraamatukogus ka pole väga suurt valikut, nii et alati, kui ma annan mingi raamatu, uurin ma enne järgi, kui palju neid saada üldse on. Nagu sellega pean arvestama (Hele).

Seega peavad õpetajad mõtlema juba varakult ette, millal nad mingit teost käsitlevad, kuna võib tekkida olukord, et kõiki teoseid lihtsalt õpilastele ei jätku. Üks linnakooli õpetajatest mainis, et tänapäeval ei saa loota asjaolule, et õpilastel on kodus teosed olemas, sest raamatuid lihtsalt enam koju ei osteta.

3.3 Autorid ja teoste käsitlemise põhjused II kooliastmes

Autorid ja teoste käsitlemise põhjused II kooliastmes jagunesid nelja kategooriasse: (1) klassikute käsitlemine; (2) uuemad autorid; (3) uudisteoste aktuaalsus; (4) õpilaste huvi lugeda uudisteoseid. Järgnevalt on tulemused esitatud pea- ja vastavate alakategooriate kaupa.

Klassikute käsitlemine. Klassikute käsitlemine ilmnes selles, kuidas õpetajatel paluti nimetada mõned lastekirjanikud, kelle loomingut on nad oma tundides käsitlenud. Kõik pedagoogid leidsid, et II kooliastmes on oluline käsitleda nii vanema põlvkonna autoreid kui ka pakkuda õpilastele lugemiseks uuemat ilukirjandust. Vanematest autoritest mainisid õpetajad Jaan Rannapit, Harri Jõgisalu, Tiia Toometit, Silvia Rannamaad, Aino Pervikut, Oskar Lutsu, Enn

Kippelit, Eno Rauda. Mitu korda mainiti ka Eno Raua „Kalevipoega“, mis kuulub küll raudvarasse, kuid mis on kooli lugemisvaras siiani aktuaalne. Kõikidest eelmainitud teostest võib leida kasvatuslikku ainet.

Õpetaja Hele arvates on väga oluline käsitleda kirjandustundides neid autoreid, kes on kirjutanud kooliteemalisi lugusid. Väga hästi sobib selleks Oskar Lutsu „Kevade“. Olgugi et teos on kirjutatud enam kui sajand tagasi, on seal siiski aktuaalseid teemasid, mis võivad tänapäeva õpilasi kõnetada. Õpetaja Hele arvates on oluline koht lugemisvaras ka Jaan Rannapi koolilugudel. Tema meelest on Rannapi teosed väga sobivad selleks, et saad teada, millega lapsed aastakümneid tagasi tegelesid, kui ei olnud arvutit, televiisorit. Kuna tänapäeva lapsed veedavad liiga palju aega nutimaailmas, siis saavad lapsed väga hea ülevaate ka sellest, kuidas teisit ja otstarbekamalt saaks oma aega sisustada. Ka õpetaja Tanel pidas väga oluliseks autoriks just Jaan Rannapit.

Jaan Rannap või ka Harri Jõgisalu. Harri Jõgisalu eelkõige oma loomalugude poolest või looduslugude poolest. Jaan Rannap meisterliku kirjutamise ee meisterliku kirjutamisoskuse ja põneva autorina (Tanel).

Neli õpetajat viiest mainisid Silvia Rannamaa „Kadri“. Õpetaja Taneli arvates on see teose väga hea eelkõigen just seetõttu, et laps saab lugedes aru, et kõik inimesed ei ela ühtmoodi ja kõik pered on erinevad.

Uuemad autorid. Lisaks klassikutele, pidasid Võrumaa õpetajad käsitleda ka uuemate autorite loomingut. Uuematest autoritest mainisid Võrumaa õpetajad Jaanus Vaiksood, Ilmar Tomuskit, Kristiina Kassi, Piret Rauda, Mika Keräneni, aga ka Ene Seppa. Õpetaja Hele mainis Siiri Laidla romaani „Pärnaõietee“, mille kohta on ta kolleegidelt kuulnud kiidusõnu. Õpetaja Aimi lemmikautoriks oli Ilmar Tomusk. Ka õpetaja Annile avaldas Tomuski loomingul muljet.

Meil oli Ilmar Tomuskiga kohtumine sügisel ja siis lugesime kõik neid IlmarTomuski raamatuid. Mina lugesin kõik need lasteraamatud läbi, sest minu kohustuseks oli koostada ülekooliline viktoriin. Ja siis sealon väga palju häidraamatuid selliseid, mis pakuvad põnevust, nalja, aga ka probleeme (Anni).

Mainiti ka Kristiina Kassi „Samueli võlupatja“, kuid õpetaja Aimi sõnutsi see õpilastele ei meeldi. Pigem loetakse Piret Raua teoseid.

Uudisteoste aktuaalsus. Uudisteoste aktuaalsus ilmnes asjaolus, kuidas õpetajad põhjendasid seda, miks nad eelistavad oma tundides käsitleda tänapäeva eesti autorite uuemaid teoseid. Peamiste põhjustena toodi välja järgmised väited: (1) teosed käsitlevad neid probleeme, millega laps võib kokku puutuda (koolikiusamine, perekonna lagunemine, lein jne); (2) aktuaalseid teemasid sisalduvad teosed hoiavad õpilasi lugemise juures; (3) õpilased on hakanud ka vabal ajal uudisteoseid iseseisvalt lugema, mis näitab, et uuem ilukirjandus kõnetab neid; (4) oluline on käsitleda n-õ hoiatusteoseid, nt Tomuski „Digipöörane kool“, mis aitab noorel paremini aduda, mida liigne sõltuvus võib kaasa tuua.

Õpilaste huvi lugeda uudisteoseid. Õpilaste huvi lugeda uudisteoseid ilmnes selles, kuidas õpetajad tõid oma õpilasi silmas pidades välja mõningad tähelepanekud, mida nad on oma tundides märganud. Õpetaja Tiina leidis, et tänapäeva eesti lastekirjandus ei suuda sageli õpilastele pakkuda väärt lugemiskogemust.

Aga ... tihtipeale on need [uudisteosed] suhteliselt üheülbalised. Ma vaatan just õpilase pilguga. Ja lapsi juba ennast ka tüütas ära, et kogu aeg on probleemid. Koduprobleemid ja isiklikud suhted ja ja midagi sellist tõsisemat võiks nagu tõesti kasvõi seoses meie ajalooa olla (Tiina).

Mitu õpetajat tunnistasid, et mõned õpilased loevad küll lisaks juurde, kuid lemmikautoreid pole ükski pedagoog oma õpilaste puhul täheldanud.

Lausa lemmikautoreid võib-olla ei ole. Ja kui laps räägib, et ta luges ühte toredat raamatut. Ütleb pealkirja ja ma küsin, et kes see autor on, siis on, et oi, ma ei tea... Nad on sellises vanuses, et ei suudeta selgeks teha selle autori teos on hea, ma tahan kõiki tema omasid lugeda. Pigem see valik on selline juhuslik, ei ole märganud, et mõnele meeldiks väga just selle autori teosed (Hele).

Seega võib öelda, igas klassis on õpilasi, kes loevad teistest enam. Sageli ei pöörata tähelepanu autorile, vaid teos valitakse selle järgi, kas see kõnetab lugejat või mitte.

Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad uudisteoseid II kooliastme lugemisvarasse ning missuguseid autoreid nad eelistavad oma tundides käsitleda. Järgnevalt tõlgendatakse saadud tulemusi lähtuvalt uurimisküsimustest.

Esiteks sooviti Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajatelt teada saada, millised on nende kokkupuuted viimasel viiel aastal ilmunud uudisteostega. Selgus, et Võrumaa õpetajad on enam-vähem kursis uudisteostega. Mitu õpetajat tunnistasid, et nad sooviksid õpetajatöö kõrvalt leida rohkem vaba aega, et tutvuda tänapäeva eesti lastekirjandusega. Õpetajad leidsid, et uudisteoseid ei saa väga palju tundides käsitleda, kuna õppekava on määranud kindlaks tervikteosed, mida tuleb õppetundides käsitleda ning neid ei saa välja vahetada. Mägi (2005) järgi aitab tervikteoste lugemine kujundada õpilastes lugemisharjumust ja avardab nende mõtlemisvõimet. Intervjuude käigus selgus, et ka õpetajad pooldavad tervikteoste lugemist. Üks maakooli õpetaja leidis, et väga oluline on harjutada õpilasi teoseid lugema ja äratada neis huvi kirjanduse vastu. Kuna õpilased loevad niigi vähe, siis pidas pedagoog oluliseks käsitleda iga kuu vähemalt üht teost, et seeläbi õpilasi kuidagi kirjanduse juures hoida.

Intervjuudest ilmnas, et õpetajad püüavad end uudisteostega kursis hoida, nad loevad kasvõi kokkuvõtteid, et oskaksid oma õpilastel teoseid soovitada. Võrumaa õpetajaid aitavad väga palju teoste valimisel raamatukogutöötajad. Nad soovivad pedagoogidele uuemat kirjandust ja sageli kutsutakse koolidesse esinema kirjanikke, et seeläbi äratada õpilastes huvi lugemise vastu. Mitu intervjuus osalenud õpetajat nentisid, et õpilaste lugemishuvi on märgatavalt kasvanud siis, kui koolis on käinud esinemas mõni lastekirjanik või kui aineõpetaja on võimaldanud oma õpilastele valida ise ühe teose, mida õpilane peab klassikaaslastele tutvustama. Õpetajad tunnistasid, et kui õpilased on kirjanikuga kohtunud näost näkku, saanud temalt autogrammi ja kuulnud teda oma teosest rääkimas, on lastel tärnanud huvi lugeda selle autori teost rohkem, kuna kirjanik on neile nüüd tuttav. Lisaks raamatukogust saadud soovitudele, külastavad Võrumaa õpetajad erinevate raamatupoodide kodulehti, et tutvuda uuema ilukirjandusega, lugedes lühikokkuvõtteid ja erinevaid retsensioone.

Teiseks taheti teada saada, kuidas üldse Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad valivad II kooliastme lugemisvarasse uudisteoseid. Selgus, et õpetajad jälgivad kindlaid kriteeriume, mille põhjal nad otsustavad, kas valivad teose õpilaste lugemisvarasse või mitte. Kuigi

uuritavateks olid erinevas vanuses õpetajad, võis täheldada, et enamik Võrumaa õpetajaid valivad teoseid samade kriteeriumite alusel. Õpetajad järgivad õppekava ja püüavad valida teoseid, kus oleksid kajastunud nii teemavaldkonnad kui ka alusväärtused.

Käesolevas bakalaureusetöös käsitlemist leidnud teostes olid esindatud teemavaldkondadest näiteks „väärtused ja kõlblus“, „kodus ja koolis“, „omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus“. Kuigi põhikooli riiklik õppekava (2011) näeb ette, et II kooliastmes käsitlemisele tulevates teostes oleksid esindatud kõik 7 teemavaldkonda, ei suutnud töö autor seda kahjuks järgida. Käsitlemisele tulnud viis teost ei võimaldanud katta kõiki teemavaldkondi. Teemade poolest oli kõige rohkem kodu- ja kooliprobleeme käsitlevaid teoseid. Intervjuude käigus selgus, et õpetajad püüavad teemavaldkondi silmas pidada ja otsida seega teoseid, kus oleksid esindatud erinevad teemad ja probleemid. Kuid sageli see ei õnnestu, kuna õpetajatöö kõrvalt ei leita piisavalt aega, et lisalugemist lubada.

Kolmandaks soovis töö autor Võrumaa õpetajatelt teada saada, missuguseid autoreid nad eelistavad oma tundides käsitleda ja palus neil oma valikuid põhjendada. Õpetajad tunnistasid, et on teinud õpilaste lugemisvaras muudatusi: vanema põlvkonna autorite loomingut on püütud välja vahetada tänapäevasema kirjanduse vastu, rohkem on hakatud käsitlema selliseid teoseid, milles on enam õpilasi kõnetavaid teemasid ja probleeme, millega lapsed võivad kokku puutuda. Org (2012) järgi kajastuvad iga ajastu kirjanduses sellele omased jooned ja väärtushinnangud. Õpetajad tunnistasid, et väga oluline on kõnelda õpilastega väärtustest ja diskuteerida selle üle, mis on ühiskonnas aktsepteeritav. Eespool mainitud väidet toetab ka Parijõgi (1939), kes leidis, et kirjandusel on märkimisväärne roll lapse isiksuseks kujunemisel. Põhikooli riikliku õppekava (2011) järgi kujundab põhikool õpilaste väärtushinnagud ja –hoiakud. Väga oluline roll on siinkohal ka õpetajatel, kes peaksid olema õpilastele eeskujuks ja neid vajadusel toetama (PRÕK, 2011).

Roos (1931) leidis, et nii kodul, koolil kui ka kirjanikel lasub suur vastutus, et õpilased ei loeks valikuta. Kuna igas klassis on mõni selline laps, kellele meeldib teistest enam lugeda, küsivad õpetajad sageli ka neilt nõu, milliseid teoseid nad soovitaksid eakaaslastel lugeda. Mitu õpetajat mainisid, et nad teevad igal aastal soovitusliku kirjanduse nimekirja ja lasevad õpilastel sealt valida mõne teose, mis nad peavad läbi lugema. Kui õpetajatele tundub, et teos võib olla õpilase jaoks liiga raske, soovivad pedagoogid väljapakutud teoste nimekirjast valida mõne teise teose. Mürsepp (1986) on väga oluline välja selgitada, mis õpilast raamatu juures köidab ning mis valmistab talle lugemisel raskusi. Kuigi intervjuust tuli välja, et õpilaste lemmikautoriteks on Diana Leesalu, Ketlin Priilinn, Ilmar Tomusk ja Mikä Keränen,

mainis üks õpetaja, et pigem on teoste valik õpilaste puhul juhuslik, nad on sellises vanuses, et ei suuda veel uudiskirjanduses täielikult orienteeruda.

Jätkuvalt on populaarsed vanema põlvkonna autorid autorid: Eno Raud, Silvia Rannamaa, Oskar Luts, Enn Kippel, Heljo Mänd ja teised mainekas lastekirjanikud, kelle loomingu saatel on üles kasvanud paljud lapsed. Õpetajad on nende teoste valikul õpilaste lugemisvarasse arvestatud nende väärtustega, mida läheb lapsel vaja, et elus edukalt hakkama saada. Kuigi vahel võib tunduda, et otstarbekam oleks vahetada lektüür välja ja pakkuda lastele rohkem tänapäevasemat kirjandust, ei tohiks seda siiski teha. On väga tähtis, et noor inimene oleks kursis ka sellega, kuidas varem elati, mida väärtustati ja teaks, missugune oli eluolu tol ajal (Org, 2012). Seega oli väga meeldiv tõdeda, et Võrumaa õpetajad suudavad oma õpilastele pakkuda lugemiseks erinevat kirjandust.

Töö on praktilise väärtusega: uuringus osalenud Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad said tutvuda uudisteostest pärinevate katkendiga ja viia end kurssi viimasel viiel aastal ilmunud uuema eesti ilukirjandusega. Kuna varasemalt polnud valminud ühtki lõputööd, kus uuritaks uudisteoste käsitlemist II kooliastmes ühe maakonna näitel, pakub töö kindlasti avastamisrõõmu nii kirjandusuurijatele kui ka pedagoogidele. Õpetajad saavad bakalaureusetööd lugedes teada, milliste kriteeriumite alusel valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad II kooliastme lugemisvarasse teoseid ning kuidas kommenteerivad Võrumaa pedagoogid viimasel viiel aastal ilmunud uudisteostest pärinevaid katkendeid.

Käesoleva töö piirangutena võib välja tuua asjaolu, et intervjuueeritavateks osutusid üksnes kahe Võrumaa kooli kirjandus- ja klassiõpetajad. Kuna õpetajate keskmine vanus oli 55,2 aastat, oleks edaspidi vajalik kaasata uurimusse ka nooremaid õpetajaid, et tõlgendada nende arvamusi ja hinnanguid seoses uudisteoste valimisega II kooliastme lugemisvarasse. Alguses oli väga keeruline ka intervjuusid läbi viia, kuna töö autoril polnud selles vallas kogemusi. Väga huvitav oleks teada saada, kas noored õpetajad valivad tänapäeva lastekirjanduse teoseid õpilaste lugemisvarasse teistmoodi kui näiteks need õpetajad, kes on juba aastaid koolis töötanud. Seetõttu oleks otstarbekas suurendada intervjuueeritavate hulka, et välja valida rohkem õpetajaid, kellega lastekirjanduse teemal vestelda. Lisaks eespool mainitule, võiks tulevikus uurida pikemas ajavahemikus ilmunud teoseid, näiteks viimasel kümnendil.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas valivad Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajad uudisteoseid II kooliastme lugemisvarasse ning milliste autorite teoseid eelistavad pedagoogid oma tundides käsitleda. Selleks luges töö autor läbi 12 tänapäeva eesti lastekirjanduse uudisteost. Seejärel valiti viiest teosest välja katkendid, mida lasti Võrumaa õpetajatel lugeda ja kommenteerida. Kõik käsitlemist leidnud teosed olid ilmunud viimasel viiel aastal (2010–2015).

Kokku esitati kolm uurimisküsimust, millele saadi vastused analüüsides läbiviidud intervjuusid. Enne õpetajate intervjuuerimist koostati teooriale ja uurimuse eesmärkidele tuginedes küsimustik. Õpetajad pidasid teoseid kommenteerides silmas nii põhikooli riiklikus õppekavas välja toodud alusväärtusi kui ka teemavaldkondi. Teostes olid esindatud need teemad ja probleemid, millega põhikooliealine võib kokku puutuda (vanemate lahkuminek, sõpradega läbisaamine, lein, vaesus, vastutuse võtmine jne). Seega võib väita, et väljavalitud katkendid pakkusid piisavalt võimalusi, et kõnelda õpilastega nii neist väärtustest kui ka probleemidest, mis võivad II kooliastmes olla aktuaalsed. Õpetajad tunnistasid, et on teinud lugemisvaras aasta-aastalt üha enam muudatusi, et vahetada vanema põlvkonna autoreid uuemate vastu. Kõik see kinnitab asjaolu, et II kooliastmes on siiski väga oluline käsitleda uudisteoseid, kuna neis on enam õpilasi kõnetavaid teemasid.

Summary

The aim of this study was to find how the literature and class teachers of Võrumaa choose new works of Estonian children`s literature for their students. And also figure out which books were preferred by literature and class teachers of Võrumaa. The author of this study chose 12 books and read all of them. All the books were published during the last five years (2010–2015). Before the interview the teachers were asked to read the fragments. During the interviews teachers shared information about what they had read.

There were three research questions in this paper. The answers were picked up by questionnaires. The questionnaire was done before the interview and it included the theory and themes. All the teachers tried to follow these values which were written in the curriculum. The variation of topics of new works of Estonian children`s literature was quite big. In the books there were many problems (divorce, friendship, mourning, poverty, responsibility). These are problems that children in this age (grade II) may have. So we can say that these books offered a lot of opportunities for teachers to speak about problems and values that may be topical in the II grade.

The teachers said that they make changes every year about choosing the literature. They try to choose more new books what they can recommend to their students. All this makes us to be sure that it`s necessary to advice to students to read more new books, because the themes are topical and give them the good experience for reading.

Tänuõnad

Autor tänab kõiki intervjuus osalenud Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajaid, direktorit, kes aitas intervjuueeritavaid leida, Tartu linnaraamatukogu, kelle kaasabil valiti välja teosed, mida käesolevas bakalaureusetöös käsitleti. Suured tänuõnad ka Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna töötajatele meeldiva koostöö eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva lõputöö ise ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

Kuupäev.....

Kasutatud kirjandus

- Cooper, M. Burman, E., Ling, L., Razdevsek-Pucko, C., & Stephens, J. (1998). *Practical strategies in values education*. Values in Education. London: Routledge, 161–196.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). *Determining Validity in Qualitative Inquiry*. Theory Into Practice, 39(3), 24–130.
- Doody, O., & Noonan, M. (2013). *Preparing and conducting interviews to collect data*. Nurse Researcher, 20(5), 28–32.
- Eesti Filmi Andmebaas*. Külastatud aadressil <http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/16673>
- Eesti Lastekirjanduse Keskus*. Külastatud aadressil http://www.elk.ee/?page_id=471
- Ewers, H.-H. (2001). *Literatur für Kinder- und Jugendliche. Eine Einführung in grundlegende Aspekte des Handlungs- und Symbolsystems 'Kinder- und Jugendliteratur*. (pp. 21). München: Wilhelm Fink Verlag.
- Ewers, H.-H. (2009). *Fundamental Concepts of Children's Literature Research: Literary and Sociological Approaches*. (pp. 25–27). New York and London: Routledge.
- Gratton, C., & Jones, I. (2004). *Research Methods for Sport Studies* (pp. 140-157). New York, NY: Routledge.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine. Praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Harro-Loit, H. (2011). *Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas?* Tartu: Ülikooli eetikakeskus, Eesti Keele Sihtasutus.
- Hoffman, L. Paris, S. Hall (1988). *Developmental Psychology Today 5th Edition*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Huck, C.S., Hepler, S., Hickman, J., & Kiefer, B.Z. (1997). *Children's literature in the elementary school* (6th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Hunt, P. (Ed). (2004). *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge.
- Jaan Tõnissoni Instituut. (2009). *Erinevate kultuuride tundmaõppimisele kaasa aitamine ning võrdsete võimaluste tagamine õpi- ja sotsiaalsete oskuste omandamisel rahvusvahelises koostöös*. Külastatud aadressil <http://dspace.ut.ee/handle/10062/41047>
- Johnson, B. & Christensen, L. (2012). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches* (4th ed.). SAGE Publications, Inc.

Klingberg, G. (2008). *Facets of Children's Literature Research: Collected and Revised Writings*. Külastatud aadressil

http://www.sbi.kb.se/Documents/Public/Skriftserien/Klingberg_Facets.pdf

Kraav, I. (2013). *Õpetaja väärtuskasvatajana. Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus* (lk 286–297). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Krusten, R. 2003. *Mis on lastekirjandus?* (lk 16–18). Nukits. Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Krusten, R. (1995). Eesti lastekirjandus. *Mis on lastekirjandus?* (lk 16). Tartu: Elmatar.

Krusten, R., Kumberg, K., Müürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M., & Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik* (lk 9-188). Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk

Landsberg, M. (1987) . *Reading for the Love of It: Best Books for Young Readers*, New York: Prentice-Hall.

Lesnik-Oberstein, K. (1994). *Children's Literature: Criticism and the Fictional Child*. Oxford: Clarendon Press.

Lukens, R. J. (1995). *A critical handbook of children's literature*. New York: Harper Collins.

Mägi, K. (2005). Eesti keele ja kirjanduse õpetamine koolis. K. Kalamees (Toim), *Tervikteoste käsitlemisest põhikoolis* (lk 87–90). Tallinn: Argo.

Müürsepp, M. (1986). Lasteraamatu keel kasvatusmõjurina. L. Talts (Koost), *Algõpetuse aktuaalseid probleeme II* (lk 99-112). Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus - müüt, pilt, lugu, laps. Lastekirjanduse teooria ja ajaloo küsimusi*. (lk 4–15). Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Müürsepp, M. (2004). *Lastekirjandus kui õõnestaja, kukutaja, kummutaja*. Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse toimetised nr. 1, 4–18. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Müürsepp, M. (2005). *Lapse tähendus Eesti kultuuris 20. sajandil: kasvatusteadus ja lastekirjandus*. (lk 38–40). Tallinn: TPÜ kirjastus.

Müürsepp, M. (2010). *Eesti kirjandus II kooliastme õpikutes*. Külastatud aadressil http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/3_2010/lugu12.pdf.

Nikolajeva, M. (1996). *Children's literature comes of age. Toward a new aesthetic*. New York and London: Garland.

Nikolajeva, M. (1997). *Introduction to the theory of children's literature*. (pp 7–20). Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Norton, Donna, E. (2011). *Through the eyes of a child: an introduction to children's literature*. (lk 75–87). Boston: Pearson.

Org, A. (2010). *Autorite ja teoste valikust ning käsitlemisest II kooliastmes*, link 59
Külastatud aadressil <http://oppekava.innove.ee/autorite-ja-teoste-valikust-ning-kasitlemisest-ii-kooliastmes/>

Org, A. (2012). Eesti keel ja kirjandus. Valdkonnaraamat põhikooliõpetajale *Alusväärtuste ja üldpädevuste kujundamine II kooliastmes*, link 57. Külastatud aadressil http://www.oppekava.ee/index.php/Kirjandus._II_kooliaste.

Palm, J. (2000). *Lastekirjanduse piirid ja piiritlematus*. Nukits, 6–7.

Parijõgi, J. (1935). *Laste- ja noorsoo-kirjanduse lähtekohti*. Eesti Kirjandus, nr 5, 215–225.

Parijõgi, J. (1939). *Murdealiste poiste kirjanduslikud ainevallad ja käsituslaad*. Eesti Kirjandus, nr 1, 20–26.

Põhikooli riiklik õppekava. (2011). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>.

Põhikooli valdkonnaraamat. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“. *Alusväärtuste ja üldpädevuste kujundamine II kooliastmes*. Link 57. Külastatud aadressil http://www.oppekava.ee/index.php/Kirjandus._II_kooliaste

Põhikooli valdkonnaraamat. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“. *Autorite ja teoste valikust ja käsitlemisest II kooliastmes*. Külastatud aadressil http://www.oppekava.ee/index.php/LINK_59._Autorite_ja_teoste_valikust_ning_k%C3%A4sitlemisest_II_kooliastmes.

Reinson, Ülle. *II kooliastmes taotletavate pädevuste kujundamisest ning õppe- ja kasvatustegevuse rõhuasetustest aineõpetuses*. Külastatud aadressil: http://www.oppekava.ee/index.php/II_kooliastmes_taotletavate_p%C3%A4devuste_kujundamisest_ning_%C3%B5ppe.

Robinson, O. C. (2014). Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, 25–41.

Roos, J. (1931). *Koolinoorsoo kirjanduslikust kasvatusest*. Olion: Kuukiri, nr 4.

Rämmer, Andu. (2014). *Valimi moodustamine*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/valimid>

Kukk, P. (2012). *2001-2011 ilmunud eesti laste- ja noortekirjandus Saare maakonna keskraamatukogus*. (lk 9–11). Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

- Saart, K. (2013). *Väärtuskasvatus koolis ja selle võimalused ainetunnis (bioloogia tunni näitel)*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses* (lk 18–20). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Soosaar, H. (2005). Eesti keele ja kirjanduse õpetamine koolis. K. Kalamees (Toim), *Metoodilisi võtteid kirjutamisoskuse ja lugemishuvi arendamiseks* (lk 112–114). Tallinn: Argo.
- Sutrop, M. (2009). *Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus, 50–67.
- Swanborn, P.G. (1996). *A common base for quality control in quantitative and qualitative research*. *Quality and quantity*, 30(1), 19–35.
- Tuulik, M. (1995). Emakeele õpetamise küsimusi. *Lisakirjanduse kasutamise võimalusi tunnis*. (lk 22–23). Tallinn: HK trükikoda.
- Tuulik, M. (2001). *Kui kolmejalgsel taburetil on kaks jalga*. *Kasvatus ja aated*. (lk 206–217). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vardja, M. (2005). Eesti keele ja kirjanduse õpetamine koolis. K. Kalamees (Toim), *Lugemisoskuse arendamisest põhikooli II ja III astmes*. (lk 38–45). Tallinn: Argo.
- Weinreich, T. (2000). *Children's Literature: Art or Pedagogy?* Roskilde, Copenhagen: Roskilde University Press.
- Õunapuu, L. (2014) *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

Lisa 1. Poolstruktureeritud intervjuu küsimustik

Soojenduseks

- 1) Nimetage palun üks oluline raamat eesti lastekirjandusest, mida õpilased võiks kindlasti lugeda?
- 2) Miks valisite just nimetatud raamatu?
- 3) Missuguseid muudatusi olete viimastel aastatel teinud õpilaste lugemisvaras? Selgitage põhjuseid.
- 4) Milliseid väärtusi saab lastekirjanduse kaudu õpilastes kõige enam arendada?
- 5) Millised on Teie arvates need teemad, millest lastekirjanikud võiksid rohkem oma teostes kirjutada? Kas olete tundnud, et mõnele teemale tuleks rohkem keskenduda?

Kriteeriumid teoste valikul

- 6) Mitut teost Te tavaliselt käsitlete II kooliastmes ühe õppeaasta jooksul?
- 7) Kes on need kindlad eesti autorid, kelle loomingut tahate II kooliastme lugemisvaras kindlasti käsitleda? Nimetage palun ka teosed.
- 8) Miks olete valinud just nimetatud teosed?
- 9) Kuidas õppekava mõjutab Teie valikuid raamatute osas?
- 10) Kas toetute teoste valikul õpilaste lugemisvarasse alati nendele alusväärtustele, mida taotleb põhikooli riiklik õppekava. Põhjendage.
- 11) Nimetage palun eesti autorite uuemaid teoseid, mida II kooliastme õpilased peaks kindlasti lugema.
- 12) Milliste kriteeriumite järgi valite õpilaste lugemisvarasse uuemat eesti ilukirjandust?
- 13) Kas olete kunagi oma õpilastelt küsinud, milliseid teoseid nad tahaksid lugeda või valite lugemisvara ise?
- 14) Kas olete täheldanud, et õpilastel on kujunenud välja ka mõned lemmikautorid, kelle teosed neid kõnetavad?
- 15) Keda eesti uuema ilukirjanduse autoritest eelistate oma tunnis käsitleda? Põhjendage oma valikuid.
- 16) Kuivõrd palju jääb Teil õpetajatöö kõrvalt kõrvalt aega, et tutvuda viimasel viiel aastal ilmunud kaasaja eesti autorite teostega?
- 17) Kust hangite informatsiooni uute raamatute kohta?

- 18) Kas olete teoste valimisel II kooliastme lugemisvarasse tutvunud ka teoste retsensioonidega ning teinud sellest lähtuvalt oma valikud?
- 19) Kas Te olete osalenud mõnel kirjandusüritusel, kus lastekirjanikud tutvustavad oma loomingut?

Ilmar Tomusk „Digipöörane kool“

- 20) Missuguseid Ilmar Tomuski teoseid olete lugenud?
- 21) Missugust teemat Ilmar Tomuski katkendis puudutab?
- 22) Kas loetud katkend võiks õpilasi kõnetada?
- 23) Nimetasite oma valiku kriteeriume. Millistele neist Teie arvates see teos (nimetada teos) võiks vastata?

Ketlin Priilinn „Igavesti sõbrad“

- 24) Missuguseid Ketlin Priilinna teoseid olete lugenud?
- 25) Missugust teemat Ketlin Priilinn katkendis puudutab?
- 26) Kas loetud katkend võiks õpilasi kõnetada?
- 27) Nimetasite oma valiku kriteeriume. Millistele neist Teie arvates see teos (nimetada teos) võiks vastata?

Mika Keränen „Kuldne Lurich“

- 28) Missuguseid Mika Keräneni teoseid olete lugenud?
- 29) Missugust teemat Mika Keränen katkendis puudutab?
- 30) Kas loetud katkend võiks õpilasi kõnetada?
- 31) Nimetasite oma valiku kriteeriume. Millistele neist Teie arvates see teos (nimetada teos) võiks vastata?
- 32)

Kristel Kriisa „Piinatud hinged“

- 33) Missuguseid Kristel Kriisa teoseid olete lugenud?
- 34) Missugust teemat Kristel Kriisa katkendis puudutab?
- 35) Kas loetud katkend võiks õpilasi kõnetada?
- 36) Nimetasite oma valiku kriteeriume. Millistele neist Teie arvates see teos (nimetada teos) võiks vastata?

Margit Sarapik „Vaarao leidmine“

- 37) Missuguseid Margit Sarapiku teoseid olete lugenud?

38) Missugust teemat Margit Sarapiku katkendis puudutab?

39) Kas loetud katkend võiks õpilasi kõnetada?

40) Nimetasite oma valiku kriteeriume. Millistele neist Teie arvates see teos (nimetada teos) võiks vastata?

41) Kui nüüd seda intervjuud kokku võtta, siis millise autori katkend Teile kõige enam meelde jäi ja huvi pakkus. Kas Tomuski, Keräneni, Kriisa, Sarapiku või Priilinna? Keda neist viiest eelistate ja miks?

Lisa 2. Katkend prooviintervjuust

I: Alustame. Täna on 10. veebruar ja ma kohtun ühe klassiõpetajaga

Tere!

E: Tere, mina olen E.

I: Kui kaua olete Te olnud õpetaja?

E: Õpetan juba kahekümne viiendat aastat.

I: Ja kui palju õpilasi on tavaliselt Teie klassis, st teises kooliastmes?

E: Olenevalt koolist, ütleme, et ennem, kui ma olin Viitina koolis, siis seal võis õpilasi olla ka ainult viis tükki klassis. Aga praegu on seal kuskil 15–20 umbes.

I: Ja mis aineid Te õpetate?

E: Klassiõpetajana õpetan ma peaaegu kõike, aga hetkel tõesti kirjandust, loodusõpetust, kunstiõpetust, inimeseõpetust, tööõpetust.

I: Aga ligume nüüd intervjuu juurde. Nimetage palun üks oluline raamat eesti lastekirjandusest, mida õpilased võiksid kindlasti lugeda.

E: Jaa, see on nüüd raske küsimus, et mis on siis oluline, et ta peaks olema selline. No ma ei oska pealkirja öelda, ma ütlen ausalt. See peaks olema selline, mis lastele meeldiks, on ju, et tõmbaks ja oleks huvitav. Aga samas, et selles oleks mingi kasvatuslik point ka. Ütleme, et viimased raamatud, mida nad mõnuga lugenud on, need Tomuski ja Keräneni raamatud. Aga samas ütlen, et, need vanad autorid, Eno Raud ja Rannap on ka väga head raamatud.

I: Missuguseid muudatusi olete teinud viimasel aastal õpilaste lugemisvaras? Olete võtnud uusi autoreid juurde?

E: Nüüd uute autoritega on pigem, et vaata kui me raamatuid koos tahame käsitleda siis neid peaks olema ikkagi piisavalt palju. Aga kui neid on vähe olnud, siis uute raamatutega nagu tulevad algul võib-olla et üks-kaks on raamatukogus, et siis ma olen lasknud lugedes, et nad on ise pidanud, tutvustama ja pidanud tooma selliseid huvitavaid asjad välja ja mis neile meeldisid, n-ö reklaamima.

Lisa 3. Väljavõte uurijapäevikust

16.02

Täna intervjuerisin ma ühe linnakooli direktorit, kauaaegsest eesti keele ja kirjanduse õpetajat, aga ka paljude II kooliastmele mõeldud kirjandusõpikute autorit. Eelnevalt leppisime meili teel kohtumise aja enam-vähem kokku. 15. veebruaril helistasin direktorile, et täpsustada kohtumisaega ja kellaaega. Kohtumine leidis aset Võru Kreutzwaldi koolis. Kohtumisaigaks oli direktori kabinet. Direktor oli väga heas tujus, tervitas mind ruumi sisenedes käepigistusega. Märkas, et intervjueritav on lauale valmis pannud juba katkendid, mis näitas, et on need läbi töötanud. Intervjuu sujus väga kenasti, intervjueritav rääkis juurde palju teemakohast juttu ja sain vastused kõikidele küsimustele. Võrreldes eelmise intervjuuga, tuli see pikem ja oli näha, et see inimene valdab teemat eelmisest intervjueritavast märgatavalt rohkem.

22.02

Intervjuerisin kahte kirjandusõpetajat. Kõik läks plaanipäraselt, kuna olin küsimustikku muutnud ja lisanud sinna paar küsimust. Sain uurimisküsimustele vastused. Hommikul intervjuerisin üht maakooli õpetajat, kes oskas lastekirjandusest ülipalju rääkida ☺ Väga meeldiv oli. Pärastlõunal intervjuerisin ma ühe linnakooli kirjandusõpetajat, kes oli mulle varasemalt tuttav. Kõik sujus plaanipäraselt ja õpetaja tundis end suheldes vabalt. Teha on jäänud veel kaks intervjuud. Tõenäoliselt pean hakkama uusi inimesi otsima, kuna e-kirjadele pole keegi enam vastanud ☹

25.02

Rääkisin ühe linnakooli direktoriga. Ta oli nii abivalmis, viis mind kokku kahe kirjandusõpetajaga, kes olid nõus intervjuus osalema. Kuna üks õpetaja sõidab välismaale, intervjuerin ma teda alles 7. märtsil. Aga vähemalt on inimesed leitud! ☺ Seni saan intervjuusid transkribeerida. Selle peale kulub nagunii väga-väga palju aega.

Lisa 4. Küsimustiku koostamise eeltöö. Eesti autorite uudisteosed

- 1) Kass, Kristiina. (2012). „Samueli võlupadi“. Tallinn: Tänapäev.
- 2) Keränen, Mika. (2010). „Vana roosa maja“. Tallinn: Jutulind.
- 3) Keränen, Mika. (2014). Kuldne Lurich. Tartu: Keropää.
- 4) Kriisa, Kristel. (2012). „Piinatud hinged“. Tallinn: Tänapäev.
- 5) Priilinn, Ketlin. (2012). „Igavesti sõbrad“. Tallinn: Tänapäev.
- 6) Priilinn, Ketlin. (2015). „Halloween“. Tallinn: Tänapäev.
- 7) Püttsepp, Juhani. (2015). Gibraltari laevakoerte ühing. Tallinn: Tänapäev
- 8) Reinaus, Reeli. (2014). „Roosad inglid“. Tallinn: Tänapäev.
- 9) Sarapik, Margit. (2011). „Vaarao leidmine“. Tallinn: Tänapäev.
- 10) Tomusk, Ilmar. (2013). „Kriminaalne koolipapa. Viienda a kriminalistid“. Tallinn: Tammeraamat.
- 11) Tomusk, Ilmar. (2015). „Digipöörane kool“. Tallinn: Tammeraamat.
- 12) Vaher, Hugo. (2014). „Ümera mehed Roosa Villast“. Tallinn, Tänapäev

Lisa 5. Käsitlemist leidnud teoste teemavaldkonnad

Teose autor ja pealkiri	Alusväärtused
Mika Keränen „Kuldne Lurich“	väärtused ja kõlblus: arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, kiiduväärne ja taunitav. Kohustused ja vastutus. omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus: rahvuskultuuri eripära ja olulisus rahvale, külalislahkus, lugupidav suhtumine teistesse kultuuridesse ja inimestesse, kultuuriinimesed kui eesti rahvuskultuuri tutvustajad ning hoidjad
Margit Sarapik „Vaarao leidmine“	väärtused ja kõlblus: iseenda ning teiste vajadused ja huvid, erinevus teistest, minu hobid ja huvid, üksiolek ja hirmud jms. kodus ja koolis: perekond, kodu turvalisus, , suhted vanemate, kasuvanemate ning vanavanematega, poiste ja tüdrukute suhted, tõrjutus, sallivus teistsuguste inimeste suhtes jms.
Ketlin Priilinn „Igavesti sõbrad“	väärtused ja kõlblus: iseenda ning teiste vajadused ja huvid, erinevus teistest, minu hobid ja huvid, üksiolek ja hirmud jms. teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon: avastamisrõõm ja õppimiskogemused, internet kui ohuallikas, käitumine suhtlusportaalides. kodus ja koolis: perekond, kodu turvalisus, armastus oma kodu ja koduste vastu, suhted vanemate, kasuvanemate ning vanavanematega jms.
Ilmar Tomusk „Digipöörane kool“	teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon: avastamisrõõm ja õppimiskogemused, tänapäevased teabeotsimis- ja -edastamisvõimalused, internet kui silmaringi avardaja ning infoallikas, internet kui ohuallikas.
Kristel Kriisa „Piinatud hinged“	väärtused ja kõlblus: enesehinnang, ausus enese ja teiste vastu, iseenda ning teiste vajadused ja huvid, arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, rikkuse ja vaesuse probleemid, kohustused ja vastutus. kodus ja koolis: perekond, kodu turvalisus, suhted vanemate, kasuvanemate ning vanavanematega, suhted õdede ja vendade jt lähisugulastega, poiste ja tüdrukute suhted, sallivus teistsuguste inimeste suhtes, abivajaja ja aitaja, nohiklikkus ja tõrjutus.

Lisa 6. Käsitlemist leidnud katkendid

Ilmar Tomusk „Digipöörane kool“

„Seda ka,“ oli direktor nõus. „Aga kõige tähtsam on see, et meie kool on alates järgmisest sügisest digitaalse hariduse lipulaev. Ja seda tänu asjaolule, et meie arvutiklassis on Eesti kõige vanemad arvutid. Need on nii vanad ja haruldased, et kuskilt mujalt selliseid enam ei leia. Just tänu sellele toimub meil tõeline digitaalne pööre.“

Direktor vaikus, mõtles veidi ja parandas ennast: „Mitte pööre, pööre ei ole õige sõna. See on lausa digitaalne revolutsioon. Kiviaeg meie koolis on lõppenud. Me ei kasuta enam õpikuid, me ei kasuta enam vihikuid, töövihikutest rääkimata. Meie lapsed õpivad ainult arvuti ja interneti abil. Võib-olla tuleb kunagi isegi selline õnnelik päev, kui meil pole enam õpetajaid vaja, sest arvutid ja internet teevad kogu töö ise ära.“ Õpetaja Reelika vaatas üllatunult direktori poole. „Kas te arvate, et isegi õpetajaid on võimalik arvutitega asendada?“ küsis ta.

„Muidugi,“ oli direktor veendunud. „Mille poolest on õpetaja arvutist parem? Kas ta teab midagi, mida internetist ei leia, kas ta oskab midagi, mida arvuti ei oska? Otse vastupidi! Kui õpetaja tahab midagi teada saada, siis küsib ta seda internetist. Pealegi võib õpetaja väsida, aga arvuti ei väsi. Kui õpetajat enam vaja pole, ei saa teda lihtsalt välja lülitada ja kappi panna. Kahjuks! Aga arvuti võib klõpsti! Välja lülitada ja nii saab isegi elektrit kokku hoida.“

Õpetajal võib laps leetritesse või grippi jääda, aga arvuti on kogu aeg tööl. Mitte ükski arvuti ei tule minu juurde jutuga, et tal on vaba päeva vaja, et maale vanaema juurde kartuleid noppima minna või et ta on käinud sama mantliga juba kakskümmend aastat. Mitte ükski arvuti ei jää sügisel kopsupõletikku, mitte ükski arvuti ei kurda selle üle, et tal on koormus liiga suur, palk liiga väike ning õpilased ei kuula sõna. Arvuti on igal juhul etem kui õpetaja.“

Ketlin Priilinn „Igavesti sõbrad“

Ka tema võttis kõige rohkem sõna just kirjanduse teemade all ja tihtipeale olid meil loetud raamatute kohta peaaegu täpselt ühesugused arvamused. Ka temale meeldisid vanad klassikalised tüdrukuteraamatud rohkem kui tänapäevased noorteromaanid. Ema oli mulle kunagi andnud terve hunniku oma vanu raamatuid ja tänaseks on need mul täitsa kapsaks loetud. „Väikesed naised“, „Heidi“, „Salaaed“ ja „Kadri“. „Kasuema“ on mul kindlalt lemmikute hulgas, aga kõige-kõige parem raamat on ikkagi „Väike printsess“. Pealkiri kõlab titekalt, aga raamat kohe kindlasti ei ole. See räägib ühest tüdrukust, Sarast, kelle rikas isa viib ta internaatkooli õppima. Isa kaotab kogu oma varanduse ja sureb, Sarra aga pannakse koolis teenijaks, ta peab elama põõningukambri, kannatama külma ja nälga.

See raamat oli mulle alati meeldinud, aga just viimasel ajal mõtlesin Sara peale eriti tihti, ja peamiselt just siis, kui asjad olid väga halvasti. Kui ema jälle mingi tühise asja peale nuttis ja kui Kaisa jonnis kõrvulukustavalt ja Marko ühe õlle teise järel kummutas ja kui ma koolis ihuüksi koridori aknalaua peal konutasin... siis mõtlesin ma väga sageli, et mida Sara minu asemel teeks ja kuidas käituks. Temal oli ju tegelikult palju raskem kui minul, aga ometi ei virisenud ta kunagi, vaid üritas ikka jääda väarikaks ja vähemalt kujutleda asju paremaks, kui need tegelikult olid. Seda viimast oskasin minagi, arvuti taga istudes kujutasin väga tihti ette, et ema on terve ja rõõmus ja mängib parajasti teises toas Kaisaga või lobiseb telefoni teel vanaemaga või siis mõne oma sõbrannaga. Tegelikuses ei tahtnud ta ju enam mitte kellegagi suhelda ja Kaisa eest hoolitsemine oli ka peaaegu täielikult minu ja Marko kanda. Ka süüa tegin viimasel ajal järjest sagedamalt mina. Ema armastas lebada kerratõmbunult magamistoas või elutoa diivanil ning kas tukkuda, lugeda raamatut või vaadata telekast mingit filmi. Tihtipeale istus ta ka köögis akna all taburetil ja lihtsalt vahtis tühja pilguga aknast välja. Niimoodi omas maailmas olles ta enamasti ei kuulnudki, kui keegi meist talle midagi ütles, tuli ikka mitu korda hüüda, enne kui ta võpatas ja ennast ümber pööras.

Emast ma foorumis eriti kirjutada ei tahtnud, ehkki paljud teised kurtsid küll ikka päris põhjalikult oma pere asjade üle. Näiteks üks poiss, Starlighti nime all, küsis tihtipeale nõu, mida teha kiusaka vennaga. Vend olevat temast kaks aastat vanem, aga palju suurem ja tugevam, ja muudkui mõnitavat teda kogu aeg, sageli ka koos oma sõpradekambaga. Paljud kurtsid ka koolikiusamise üle, mõnel oli vastik kasuisa ja mõnel õiendav ema. Just crazygirl12 kirus oma ema kõige sagedamini, see olevat loll, ahistav ja õudne kontrollifriik.

Mika Keränen „Kuldne Lurich“

„Kuld on tõesti raske, aga eks see mees oli seda väärt ka...“ lausus Elmo. „Vabandust, kelle kuju see oli?“ sekkus Mari. „Kas Gerd Kanteri?“ pakkus Anton. „Baruto?“ käis Olav välja oma variandi. „Hahah! Kõik hästi pakutud,“ naeris Elmo. „Ka need mehed vääriskid kahtlemata kuldset skulptuuri, kuid see kuju oli jõumees Georg Lurichi oma. Ta oli omal ajal sama kuulus kui praegu Gerd Kanter ja Baruto. Ta oli Eesti esimene sportlane, kes tõestas, et isegi siit Maarjamaalt võib maailma vallutada. Tema pronkskuju on üks meie muuseumi püsinäituse väärtuslikemaid eksponaate. Ma näitan teile seda hiljem, et te teaksite, mida otsida. Kadunud kuldkuju tehti samade mõõtudega, ainult et materjali tõttu on see mitu korda hinnalisem.“

Kuldse kuju rahaline väärtus oleks huvitanud kõiki salaseltsi lapsi, aga kuna Elmo oli jutuhuos, ei söandanud teda segada. Elmo jätkas: „Kuju tegemine oli suur saladus. Ainult muuseumirahvas ja skulptor ise teadsid sellest. Skulptori nimi oli Rolf Hermann. Ta on üks linna tuntumaid kunstnikke ja üsna omapärane mees...“

Kes selles muuseumis poleks, oleks Olav äärepealt öelnud, aga talitles ennast. „Lepiti kokku, et Rolf teeb kuju siin kohapeal, keldris. Me ei tahtnud millegagi riskida ja mõtlesime, et sel moel on nii kullast kui ka vana pronksist kuju turvalises kohas. Kullast kuju sai valmis sellel nädalal. Rolf oleks pidanud reedel kinnitama selle alusele veel ainult nimeplaadi, aga seda ta ei jõudnud teha – kuju haihtus enne.“

Laste peas hakkasid keerlema igasugused küsimused. Esimesena jõudis oma küsimuse esitada Reelika: „Kuidas kuju kadumine avastati?“

Elmo neelatas, niisutas keelega huuli ja vastas: „Kui Rolf tuli reedel kell pool kümme tööle, avastas ta, et seif on tühi. Kuju oli nagu ära auranud! Algul oletas ta muidugi, et meie oleme kuju kuskile mujale tõstnud, ja läks üles Veiko juurde selle kohta küsima. Veiko helistas mulle. Olin parasjagu teel tööle ja naljatasin, et kuju on seifis, ta pole parasjagu hommikusöögile läinud.“

Kristel Kriisa „Piinatud hinged“

Toas oli mõnusalt soe ja hämar. Säde lamas selili voodis ja jälgis varje, mille küünalde võbelevad leegid lakke joonistasid. Akna taga ägisesid tuule käes õõtsuvad puud, laiad õhkõrnad helbed langesid vaikides klaasile. Ta tundis, end nii üksi ja mahajäetuna. Tädi Gertrud polnud juba kuu aega neid vaatamas käinud. Ilmselt oli tal enne pühi lihtsalt rohkem tööd. Mõne nädala pärast olid jõulud, mida kõik Säde klassikaaslased pikisilmi ootasid. Ees ootas ebameeldiv vestlus emaga, sest nad tegid klassis loosipakki ja tal oli selleks raha vaja. Isa polnud juba mõnda aega nägu näidanud. Arvata võis, et kohe-kohe ilmub ta kuskilt välja nagu alati ja ees ootavad sõim, süüdistused, ähvardused ja lõpuks pisarad.

Viimasel ajal piinas Sädet niigi ängistav mõte, et ta on oma keha vang ega saa elu eest mitte kuskile põgeneda. Maailmas oli miljoneid temavanuseid tüdrukuid, aga tema pidi elama just selles kehas ja tulema toime kõige sellega, mis teda ümbritses. Teised temaealised elasid moodsates karpmajades, istusid tunnis, mp3-mängija peos, helistasid puutetundlike mobiilidega millal iganes, kellele iganes. Tüdrukutel pidid olema Guesi kotid, geelküüned, kunstripsemd, viimase moe järgi riided ja nad nägid tõsiselt vaeva, et modellivormis püsida. Nad veetsid mitu tundi päevas MSN-is ja Facebookis ning rääkisid vahetpidamata rahast, riietest, ehetest, meigist ja poistest.

Säde maailm oli aga täiesti teistsugune. Ta elas kesk metsi saja-aastasest poolenisti kõdunenudmajas koos hiirte ja rottidega. Tal polnud sentigi raha, et vahetunni ajal puhvetisse minna nagu teised. Ta pidi esitama valda avalduse, et tema töövihikud kinni makstaks, sest ta ema sai miinimumpalka ja isa oli töötu sopajoodik. Tal polnud isegi mobiili, et emale helistada, kui koolibuss ühel õhtul ei tulnud. Nii kõndis ta läbi tuisu ja tormi need viis kilomeetrit koolist koju ja pidi kuulama ema monotoonset loengut sellest, kuidas too ise pidi lambad ära söötma ja jootma, sest Säde ei olnud suvatsenud õigel ajal koju tulla. Ta oli arvuti taga veetnud vaid loetud tunnid ja seda mitte kodus nagu teised, vaid koolis ja mõned korrad tädi juures tööl. Sädel ei olnud silmapliiatsit, huuleläikest või põsepunast rääkimata, ja ta ei julgenud poiste poole vaadatagi, et need talle üleolevaid pilke ei heidaks.

„Elad metsas? Issand, *creepy* pole vä?“ oli Liseth temalt septembris küsinud. „Kirik ja surnuaed on ju kohe seal metsa ääres. Kindlasti mingid näljased metsloomad ja kummitused-vaimud ka veel. Ma sureks lihtsalt ära.“

Säde polnud küll kunagi midagi kartnud. Ei siis, kui maja tormituultes ägises ja trepiastmed öösiti nagisesid, ega ka siis, kui ta mõnikord läbi une sosinaid ja imikunuttu kuulis.

Ju olid need ema ja isa kinnismõtted, mis venda ikka veel siin hoidsid. Need seitsme aasta tagused hetked olid tal endiselt pisidetailideni meeles. Kuidas isa siis veel selgete silmadega köögilauda põrnitses ja sõrmelukke mudis, samal ajal kui ema magamistoas valudes vaevles.

Margit Sarapik „Vaarao leidmine“

“Kuidas ma saaksin sinuga kohtuda?” küsis Rasmus. “Kas sa oled minu jaoks alati olemas?”
“Loomulikult olen ma alati olemas! Me saame sinuga kohtuda näiteks unedes. Siis on meie hinged vabad ja võivad liikuda erinevates reaalsustes.”

“Kas ma ärkvel olles sinuga kunagi kohtuda ei saa?”

“Saad. Kuid pead selleks oskama mind ära tunda.”

“Kuidas ma sind ära tunnen?”

“Ma võin olla kõige erinevates kohtades. Kuid sa pead oskama mind näha. Ma ei saa olla selline nagu teised sind ümbritsevad inimesed. Ma olen märk. Tunne, mis tekib ootamatust äratundmisest, et me kõik oleme üks universum. Ma olen kõikjal. Ma olen kõigis inimestes, kes sind armastavad ja sinust hoolivad.”

Rasmus ei saanud isa jutust päris täpselt aru, kuid ometi tundus talle, et see on õige. Isa sobis just sellesse aega ja kohta, kus ta oli. Miks muidu olid teda lapsest peale just Egiptuse vaaraod huvitanud. Ta oli nendega alati mingit hingesugulust. Ja tal oli selleks järelikult põhjust.

Ta isa oli Egiptuse vaarao! Nüüd tunnetas ta seda selgelt. See oli uhke ja kindel tunne. Ta oleks tahtnud isa juurde jäädagi, sest siin tundus oleks nii kaitstud ja turvaline.

Kuid isa vabastas oma käed poisi omadest ja jäi talle mõtliku näoga otsa vaatama. Rasmus sai aru, et kohtumishetk ei kesta enam kaua. Sellest oli väga kahju, kuid see paistis paratamatu.

“Ma pean nüüd minema,” ütles isa ja eemaldus õrnalt poisist. “Sa saad hakkama! Raskused on elus selleks, et neid võita. Ja pea meeles – ma armastan sind alati!”

Ruum muutus ümberringi äkki pimedaks. Isa kaugenes. Juba kaugenes tempel oma sammastikuga, juba muutus see pisikeseks täpiks Niiluse jõe kõrval.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina LAURI KASAK

(sünnikuupäev: **18.06.1994**)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud **teose „Eesti lastekirjanduse uudisteoste käsitlemine II kooliastmes Võrumaa kirjandus- ja klassiõpetajate näitel“**, mille juhendaja on **Age Salo (MA)**,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 17.05.2016